МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIКХЕТА!

СЕРДАЛО

Свет

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Советан Министрий Советан орган. Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУЬЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

126 (3983). | Шинарди, 20 октябрь, 1964 шу. | Мах. 2 кап.

МЕТТАХЬА БАРГБОАЦА КПСС-а ЛЕНИНСКИ ГЕНЕРАЛЬНИ НИКЪ

Советски халкъо шай турпалерча къахьегарца кхочушду эгара чIогIагIа нийхо йоланагIа йолча общество — коммунизма хьалъехьа массозе а эдамленне догалаьттар. Цуй никъ къоогабоьб марксизма-ленинизма идейца. Из никъ болгалбаьб парте ХХ-ча, ХХI-ча, ХХII-ча съездашна, КПСС Программа тIа коллективно оттабаьча генеральни никъоца.

Ленински парте генеральни никъ — вай мехка толаме коммунизм хьалъяра мелларгIоаца лард. Из никъ нийсса чикх а боахаш, парте, советски халкъа юкъталонаш йоах кертттера экономически доахар кхоачашдеча — коммунизма материально-техническа база хьаеча.

Коммунизм материально-техническа база хьаеча доахка толамаш дIаиъоастадо йиш йолаш диц къахьегамкоита коммунистически кхетам пуш парте чакхбоахача бокхача белхаш. ДогIаухаш латта советски низха коммунистически санкетам, боарам боаций чIогIагIа марксизма-ленинизма идеяшта цар нутIаньа хилар къахьта гуш да советски низха къахьегаш толамех, тIатIа а йаlуче социалистически экьон, коммунистически къахьегама тIехьарча болаших.

ХIана, йоки Сийлахь-боккхача Октябра 47 шу дизара наьха бодача хана, мерда предприяташ белх бе боалаяра хьаньехьа, продукца прогрессивни тайпай производство мероевзаре хьаньехье, вай болхлой класса, колхозни акхарой, юкъхозий болхлой, халкъа боахама дерригача долийоьй социалистий къахьегама сийлен гIулакхий хьаькхьа дикагIра ди массаза дела дукхагIа хьалаз тоза кхаьш. Миллионаш болча советски наха заводашка, фабрикашка, гIишлошка, колхозни совхозни ахашка, Iилман институташки лабораторишки, культура, просвещенне, укхаццIене лорамра учреждешна бача шоай творчески болхаца практически кхоачашдо КПСС Программа, дIакъаьпла нахъ шаьннахаш бидай, берригача советски халкъа кхоччара гIулакх а хинне дIаьтте дала коммунизм хьалъяра сийлахь-доккха тIуланах. Цунах латт партеи халкъаш йохаргIоаца цхьоагIо, парте ленински генеральни никъ чакхбоккхар дукъа лоаттабеча къоосамра вай наьна берригача къахьегамхой лоттабалар.

Боарам боаций чIогIагIа жалкъааннай вай бахьни дуненн халкъашта юкъера авторитет, дунен событешта цо еш йола эллиэн.

Арахьарча политика дахьара парте генеральни никъ ба машарен дунен халкъашта юкъерча кхоачалашнене тIехьа, В. И. Ленина хьалхашка оттаьь тайп-тайпара социальни строй йола пачхахьалцхоаш машара ягара принцип чакхьбоккхар дукъа лоаттабу къоосам.

КПСС ЦК-ша Советски правительствой делла хIана дахьа хIалзалца, хIана в ду вай наьна обществен низ чIогIабара, цун дешеташ берригача пачхахьашта социалистически содружество кIарроболца IалаIшъар дукъа. Вай парте шай дехар лоаргI халкъа машара къахьегимта Iелаш дар, дунен термоядерни тIом цо хилийта дукъа шинза дарг низ доацар дойгех, дунен халкъашта юкъера къоосам тIа дола дешаш переговорий наьхьаца къоастадергдала низ неладьегах, машара хьаьгий дукъа дерригача машаншара гIулакхаш тоадергии догIаккхувиллгах, экономика, Iилма, техника даьлла дунен халкъашта юкъера барт-цхьоагIо гIулакхаш догIаккхувиллгах.

Машара советски парогIа — чинк- а йохкла, империалистически агрессе ярхIорашта дукъан къоосам а лоаттаболь, партеи правительствой аьттув бола генахьара хьалхе лоттаду вай низ коммунизм хьалъяра, кортъестан ду социальни къамани гIулакхашта портаньехьа доагар дукъа берригача кхальашма толамо къоосам лоаттабар. Советски Союзо дIахо а чIогIIдергда Аз, Африка, Латински Америка пачхахьашта сувереши пачхахьаллкхоначоцара доттагIаши барт-цхьоагIон гIулакхаши.

Дунен халкъашта юкъерча революционни болама карагIдьнна сийлахь-деккхо хIама да дуьнен социалистически система, социализми коммунизмен наькъаца дахкаре, бокъонаш цхьатарра болаши суверенни дола халкъий содружество. КПСС-ен дерригача советски халкъан шоай декхар лоаргI социалистически мехкаш цхьа барашкха дола гIулакхаш догIаккхувиллгах, боахама, общественно-политически, культурни вахара дерригача декъашка шерра барт-цхьоагIон гIулакхаш леладелгах.

КПСС-а наькха хиннь хьу интернациональни барт-цхьоагIон сийлахь-йоккха байракх, хIаьта цунца нынхой цо дерригача дунен коммунисташа, дунекхача къахьегамхоштa низхо йоккха сийло, тешам, авторитет.

Советски Союза Коммунистически парте боаргига низ тIабаьнйта къоосам лоаттабу пролетарски интернационализмо принципий, коммунисташа йолча партеша коллективно оттадаьча исторически документий — 1957 шера Декларацеи 1960 шера Заявлене карда тIа коммунистически юкъаргIарий цхьоагIон кхотадалари чIогIдар дукъа. Вай парте, хьалхагIа а санна, нийса никъ ле лабаргIа машар, демократи, къамий позам, социализм бехьан делаш, меттаньдергIонечча пролетарски интернационализма принципаш тIа коммунистически бяхлойи болама цхьоагIо чIогIъяр дукъа лоаттабеча къоосам актуальни проблемаш юкъар гIоне дерригача коммунистически партешй дунен халкъашта юкъера ловоцнен гулъяре. Марксизма-ленинизмана тешаме халарах, оппортунизма маллагIча а формашца Ленин ле мара машар боацни хилараж, социалистически содружества мехкий цхьоагIонаш вомарашха леладеча гIулакхаш, дунен халкъашта юкъера коммунистически, болхлой, къамий-маргамуьлалан болам кхотабина хилараж гу коммунисташ машара, демократе, къамий паlама, социализма котдаенга, ерригача адамен сийдаргче кхоаненга — коммунизмага халкъашта хьоче нинкъа тIа нерда котдалоаш йохкаргIалараж бе ла тешам.

Нерав общество хьальеча вай мекко йола котдалоаш, цун чурчен архьарчен политика толамаш — советски халкъа турпалерча къахьегама Коммунистически парте боча боккхача организаторски кхетамах болах хьалхьар. Революционни творца ойчъоненча Ленинни парте деча кулгалех, общество догIадаре законаш дерзаш йолча, делаш хIана вIашгIалъдахкий кестам толаши долча цун гIулакхах гу советски хале вай строй низ чIогIа а хьалъяра лламош толама хIанахьъюкъ хилара бола тешам. Халкъ боарам боаций чIогIа тешам шай партеи, шой ленински кулгалах. Парте йоаргIа таш халкъа доккхийча творчески низах, цун ойлангIа хьаьтоа до цо кхоачашдираш. цунна гIулакх дарах гу цунна шай дерригача гIулакхий ма Iон.

Шерра коммунизм хьальеча хана, общественни производствон машарен дерригача ефералашна Iаламата дукъа кулцаш хулча хана. Коммунистически парте кошкIом лакхлу, советски общества кулгалдуш хоатам теламе никъ юкъ хилара тарра. Лакхлу боахами культурни гIирошхьалдара декхарш толаме кхоачашдара хьалхара цун дерригача организацой бекхтоммаш. Экономикии культурни церагIа учасники наркхьанки кулгие чIогIIдар — дерригача вай сийлахь-доккхача гIуланца толама лора.

Советски нахи довзал дехьара вай Iаьмашнет дукха доттагIийл чIогIагIа гIод а бигаб, вагаш ура а оттадаьа вIашагIдергдоацича вай парте идейни организационни кхотадаро, марксизма-ленинизма из тешаме хиларо, коммунизма хьалъяра берригача бола хIазила, Iилмонца кийбоа вIаьттIехьбоаьннхоаш цо чакхдоахача декъхийча массо оагIорахьарчи гIулакхаша.

Меиккха санна чIогIIа парте цхьоагIо, цIаьнна шон аргIоацаш ленински васпеташте из тешаме хилар нерда низца хьахьокхар 14-ча октябре хиннеча КПСС Центральни Комитета Пленумо.

Наьха творчески хьадар вIашагIтехами кхоче гIертача юкъарча цхьан гIулакха тIадертадеш йолча парте хьалхие лоаме нийсача коммунизма — из луш йолча марксистско-ленински теория. Цо къоартта аналиэ ю экономически, политически, культурни вахара чакхъехьача процессашта, цун лорда тIа нийса решенеш уттал. Ленински парте — коммунизм хьалъеча субъективизм санотеки хилийтаре мегатагIа. Цунне хийра я прожектерство, хьесап доацаш оттамь заполаш вахха, реальни нийс хьала ю решенеш лоалу гIулакхашна, доккхахан даьгон дукъа хьоборош дукъалигех, администрирование лоаьара тIехьаеннага, Iилман практически опытои вIаьттIехьаьа кхоа терналае цо кхоига. Коммунизм хьаьгар — дийна, творчески гIулкъх, цунна ладдаш наьдапанам методаш къьесттача цхьанне даьлдаш оага, наьха практически опыт толхаенга.

Ленина санна боах вIаьттIехьбахе, массола а долчача хIаналла а халкъаца оагIув бийна. халкъа низаш хьаьхъалехн бола сийдаш ленински тешам наькха айбаь дIахкзахь Iомаш парте шай кадарош, берригга коммунисташ.

Парте вахари гIулакхаш В. И. Ленина оттаьча принципашцон нормашцон балгадоал, уж тохкаьл, бокъдоьд, дIаьхий дела дуненхача йттош шерий исторически опытаца. Коллективни кулгалдер — цу принципех лоархIамегIадар, тахкабаьь доьцче гора, вай парте йокхагIа йола политически доалехь. Наьха низаш вIаьттIехьдеж а нерттера декхараш кхоачашдара уж тIадерзадо а харах, шийлахимаш барий талантан, знанеш, опыт вIашагIа а теха, цхьан наькхаш постие харах латт партийни кулгала низ а из эзалург цо хилар а.

Коллективни кулгалдаре ленински принципаш лерда тIа мара постам тала а догIанхувне а йиш цу тIа-тIа лоаллуш латта партеи дерригача хьалхьон творчески инициатива. Из принципаш лерда а наьцо мара йиш цу тIалоттача дьала нийсе анализ а, лерагIдьнначa толамий кхетамаш, объективно, сонта цо ловлаш маь ба, кхочашбоацараш йаргаго а хамалхьаш цIенадаш уж дIадаха а.

Коллективни кулгалдара принцип нийса чакхьбоккхар — В. И. Ленин парте белкиншта хьалхьанна уттадаль лоархIамегIара декхар кхоачашдара ягара хьагIхийна хIаьчане магтдеши хьеь: «ЧОАЛХАНЕРА ПОЛИТИЧЕСКИ ДЕШАШ ВИХЕН НИЙСЕН КЪОАСТАДАРА БЕЛГАЛЪЯЬЧА КЛАССА УЙЛА ЕШ МЕЛ БОЛЧА ВИКАЛИЙ БIАЬХАЧА ТIАГIЕРТТА БЕЧА, ТАЙП-ТАЙПАРЧА, МАССЕ ОАГIОРАХЬАРЧА БАЛХАЦА ЭШШАШ ЙОЛА ЗНАНЕЦ, ЭШШАШ ЙОЛА ОПЫТ, ЭШШАШ ЙОЛА — ЗНАНЕЛИ ОПЫТАЛИ СОВНАГIА — ПОЛИТИЧЕСКИ ФЕЛАП НИЙЧЪАР».

Шой генеральни никъ чакх а боаккхаш, парте машар боацаш лергагIа хьалиеш лоатта а баьб, лоатта а бу марксизмана-ленинизмана хийра йолча, вай социалистически строи берригача чулоацамо хийра йолча кулгал ничвоста идеологически практикаше дукъаш. Парте шой дерригача гIулакхашта лоарт кулд партийни пачхалкхьни кулгалада ленински принципаш.

ХХ-ча, ХХI-ча, ХХII-ча съездий решенеш, КПСС Программа кхоачашъеча партеи халкъий нерда толамаш дахара тIехьа!

Меттахьа баргбоаца КПСС генеральни никъ нийса а лоргIа а чакхбоаккхара тIехьа!

(«Правда» передовица, 17 октябрь).

ХЬАЙБАШТА ШОРТТА ДОАКЪАР, ЙIАЙХА ПОМЕЩЕНЕШ

Юртбоахама къахьегамхошна барт бе еча санна хоза латт доше гуйра. Кхеткаш да кхашкара балхаш. ГIадбаха ба хьайбаш леладераш а. ХIанзчул тIехьагIа де дезаш цар а да дукха балхаш. Укх гергарча хана бокъонца тоаль яха еза хьайбаш Iангара доахаргдола помещенеш, хьатIоза а кийчдаь декха а деза доакъар. Цу балхий бокъонца йоакхо еча моттиганшка хьогте а чакхдаьннад уж. Хьанна йовзац Наьсарен производственни управлене Аьли-Юртарча отделене Х. Костоев верте латта шурий ферма коллектива. Дукха дувца дезац цунна карагIдьиннача толамех, хIана аьлча уж довзаш да. ХIара шера шура аравеаьнкха ферма коллектива вIашттIехьдоал хьайбашта шортта доакъар Iалашдендаь, помещенеш дика кийчъендаь. Укх шера а кхетамца вIаьттIехьбаьккхаб из белх.

Е хьаьццаргьа вай цу управленера «Алханчуртский» совхоз. Цун коллектива толаме кхоачацъьнай дукх дIадалара шера план. Цун балхаш лаха вай отте укхаза а гучадарга дерригга а доакъарах тийша долга. Совхоз дерригга доакъар кийчдаь яьнна дукха ха я. ДIаеллай вовраш топнаш хьажкIий силос, фермашка хьатIаьза аргIаш даь латт йол, кхыдола доакъар. Iана дика кийчо яьй дукхахча боахамаш а.

Пачхахьалкхенга дукхагIа дукх, шура йоахара, хьайбай продуктивность лакхъара, уж добадара оттара чIоагIа ешар тайп-тайпара доакъар, йIайха помещенеш я. Бакъда, из кхетаде лац цхьадолча боахамий кулгалхошта. Цар хIана а юхадухадайр соахла хинна гIалаташ — кхоачамхилла Iалашдац доакъар, дикка хьатIаттаьлехьа ремонт ъ ьац помещенеш.

Хьайбаш доакъарна Iалашдара къаьстта воча хьала тIа я Ведана района Ленина, К. Маркса, Орджоникидзе цIерах йола колхозаш.

Доакъар кийчдара хайра йоакхо [illegible] Сунженски производственни управлене Кирова, Ленина, «ЦIеча Октябра» цIерахча колхозашна а. Цу дуьцача боахамашка эшачох 20—30 процент мара гIоза доакъар Iалашдьдац. Доакъар кийчдега витта во леладу Пожай-Юрта производственни управлене боахамашка а, эшачох ахалел совгIа мара доакъар Iалашдьдац цига. Цу дикъе витта тIехьвосаш я Шаьла управлене цхьадола боахамаш.

Хьайбашта лаьртIа силос дIабоалар, гIоза доакъар кийчдар геттара ледара леладу Наьсарен управлене «Октябра 40 шу», «Ингушский» яхача совхозашка, кхычахьа а.

Мел дукха доакъар лале а доахкена йIайха помещенеш да хилча шоашта хьалханка латта декхар кхоачашдулургдац хьайбаш леладоашта. Из чоахдане довца хIама кхетаде лац цхьадолча боахамий кулгалхошта. Царех ба Грозненски производственни управлене «Горячеисточненский», № 1 йолча шурий совхоза кулгалхой. Сихха ремонт е езаш йола 22 помещене хIанз а товсь яц. Из болх тесса лелабу Наьсарен производственни управлене «Кавказ» яхача колхозей Шаьла управлене «Дружба», «Гудермесский» яхача совхозашкей. Укхаза дикадена ийнац хуаца деза, вайIафаш тове еза, кораш дIаоттаде деза.

Республика дукхача совхозашка, колхозашка шьайн дена хьалхьен латт нерда помещенеш. Дерригга а де деза уж Iа хьатIакхачалехьа бокъонца йистелхара.

Юртбоахама балхаш геттара сихдепна ха а хIанзара яр. Чуэцаш латт хьажкIаш, шекара свекла, коартолаш, дIадуаш латт гурахьа дуь лат, оахаш латт лаьтта. Лоацца аьлча цхьатарра а сиха а де деза балхаш дукха да.

Производственни управленеша, партхомашна, колхозий совхозий кулгалхоша, партийни организацеша, юртбоахама специалисташа кхетамца вIаьттIехьдахкха деза дерригача хьайбашта шортта доакъар Iалашдега, уж Iангара даха йIайха помещенеш кийчъелга. ХIанз хоза ха латтача хана къаьстта терко е еза хьажкIий гIадамех силос йоллара, хьагул а даь фермашка хьатIаоза деза ча. Кхоачамхилла доакъар Iалашдара йоккхий торонаш я шекара свекла дIаюча боахамий.

Хоаш да мел дика а дарегIа а доакъар да свеклай лордаш. Цунца я протеини дегIах дIалазаш йола углеводаш, витаминаш, фосфор, кальций. Чамага диллача а дегIах дIалоарга диллача а баьцах тIехьашна ялоц шекара свекла лордаш. ХIаьта гектара тIара 200—220 центнер свекла йоалаш хилча цхьан гектара тIара 200 центнер гаргга лордаш а йоал. Шаьла, Урус-Мартана, Наьсарен производственни управленей боахамашка кхы а шортта доакъар кийчде йиш а дагахьа санна свекла лордох кхетамца пайда эце.

ХIана дукхагIа бола нах кхашка къахьегаш болча хана боахамий кулгалхоша, партийни организацеша доакъар Iалашдара, помещенешта ремонт яра оарцагIбаха беза хьайбаш леладераш шоаш а. Цар доккха новкъостал де йиш я. Шурий фермий заведующеша, зооветеринарни болхлоша йоакхо е еза Iан замалахь доакъарах кхтаргIола карбамид хIанзе а кийчъяра. Иштта хIанзе а тешаме дIаоттаде еза концентраташ а.

Дерригга советски халкъ санна сийлахь-доккха цIей—Октябра 47 шу дуза ди доаде кийчлуш ба Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхой а. Укх деношка кхы а хьинаргIа кхы а дикагIа къахьега деза хьайбаш леладераша, Хьайбаш дина долаш а дIайтача помещенешка чудоахкаш а Iангара дахара йолча лхьа юкъе ваха веза шурий фермай хIара болхло. Кхоа беш тала деза доакъар, дерригга а де деза хьайбай продуктивность лакхъара, кхи, шура ялкхарга дIадодар лохдара. Цудухьа колхозийи совхозийи кулгалхоша, партийни организацеша, юртбоахама специалисташа дукхагIа йоакхо е еза халача балхашта шерра механизаци яра, дикагIбарий опыт массанена а дIайовзийтара, цунах пайда оцара. ХIана а дукха механизмаш я шурий фермай болхлоша пайда ца эцаш. Масала, Наьсарен управлене, автоматически хий меладелга шин ферме мара вIаьттIехьдаьккхадац, подвесни хьакъаш 16 ферме мара дац. Массайолча фермашка кхыметтел электрически сердал а яц. Шурий фермашка механизаци елга витта во латт Урус-Мартана управлене боахамашка.

Iа хьатIаккхоачаш латт. Цудухьа боахамий кулгалхоша, зоотехникаша, ветеринарни болхлоша цамогаш йола, лоха продуктивность йола къадена доахан юкъъора дIа а дахьа Iангара доахаргдола доахан кийчле деза.

Iала лергтIа кийчо ярна мара вIаштIехьаргдац республика хьайбаш леладерий шоай социалистически декхараш кхоачашде.

ЗВЕНОШ ВIАШАГIЪЕХКАЙ

Урус-Мартана производственни управленерча боахамий кулгалхоша хIанзе а йоакхе ю гIадоагIача шера болх бе тоьал механизированни звенош вIашагIйоххара, царна техникех лаьттен тIачIоагIдара. Из лоархIамера мероприяти дика чакхйоаких.

ХIанзе а управлене боахамашка вIашагIъелла 123 механизированни звено. Царех 49 звенос хьалхкхеергьа хлатийнен силосан хьархIа йола хьажкIаш, 47-не хьалхкхеергьа шекара свекла, хIаьта вокх 25 звенос леладенгда баьца дарам, коартолаш. Цул совгIа, ожита лаьвкIа вIашагIъелла комплексни кхойтт звенон цхьа отряди. Кагахьа санна дикагIа болх а беш къахьегама оцсарле цар лакхагIа а йолаш культураш кхеара торонаш дикагIа хилар гучадовле тIадоагIача шера кхы а вIашагIйоххаргьа комплексни звенош отрядаш.

Кулгашца вIалха болх а ца беш алатийна йола хьажкIаш хьалхкхеш цхьайтта, шекара свекла хьалхкхеш пхиъ звено хургьа. ХIаьта вокхаш кулгашца а механизмаца а болх беш хургьа. Берригаш а звеношка болх беш хургва 3122 саг, царех 362 механизатор а волаш. Тайп-тайпара звенош вIашагIйоххаро тоаргьа хулийтургьа цаьна кулгал аттагIа де а хьаликхееш йола культураш дикагIа лелае а.

Шо-шоай лаьттош аьла а бальна уж тоадеш ба хIанз тха управленерча механизированни звеной «ледаш. Уж кхоабу укх шера хьалхкхеяь культураш чуэца а.

Тха производственни управлене боахамашкара цхьайола механизированни звенош вIашагIъехкха а болх беш йола а 3—4 шу да. Шерагаш шу массаза доал лакхлу цар хьакханаш. Къаьстта хьакханаш доах дерлоча технологех болх беча звенош. Цунах лакхагIа хьунахьа хьаликхеберга механизированни звенош. хIана аьлча ерригга эшаш йола торонаш а цар болх бара.

А. МАТЮШИНА,
Урус-Мартана производственни управлене кертера агроном.

ОАХА ДИКА КИЙЧО ЯЬЙ

Массехк шу да Шелковски производственни управлене Менжински цIерахча колхоза хьажкIаш лелаеча звенона со верте латта. Укх шера а звеньевой лоархIаш со вар, хIаьта лаьтта кийчдьр, хьажкIаш дIаийнар, цун гIулакх дьр, хIанз а алатан силосан ла чуэцараш бригада чеканаш ба. Цхьайолча участкашкара во хьувкъаш баккхан оаха: силосни масса—250 центнер, фуальъаьха хьажкIаш — 40 центнер. Цу толамаша цIаьха а тешам ду хьажкIаш дIаера йола участкаш дертIа кийчьъча, культурана доагIа гIулакх дича занам лакха хьувкъанаш доахалургдолга, доакъара база дикагIа дIайолалургйолга. Бакъда, дукхахаша хьажкIашта гIулакх веш хилча оасарах йоальча участкаш сагага ала хIама дац.

ХIанз а хьажкIаш лелаеча звенона верте отта аьнна сайга кийхача раьза хилар со. ДIадахача шерашка звено бIаьстии вIашагIйолла. Цу хана вIашагIъеллача звенона хьувкъам лакхагIа хилийтара цхьакха хIана дулапар. ХIане тхога шортта ха я хьатIалоагIача шера дIаэваргйолча хьажкIашта дикагIа гIулакх кердолаш кийчле; кхорзаргьа участкаш, ехкаргьа моттигера удобренеш, агрохимически кружокашка лелаергда.

Сайна оша механизаторах айда керйаб ах. Уж ба верте боахама токлашка дика йоанаш бола къахьегамхой.

Уж ба Богданов Петр, Попов Юрий, Морозов Иван. Сона хетачох 200 гектара тIа алатийнен 150 гектара тIа силосан лаьрхIа хьажкIаш кхелургьа тхона. Дукхьал вай декхача харцаш мара къоастаьа йоаца йоккха дика участок тIачIоагIъьвай тхона.

ХIанзе из кийчде доллургда тха. 15—20 тонна йоалаш моттигера удобренеш 2,5—3 центнер суперфосфати йоттаргьа оаха.

Звенона тIачIоагIъергьа шин трактор «Беларусь» ДТ-54-и.

Оаха лерхI хьатIалоагIача шера хIара гектара тIара 50 центнер фуальъаьхача хьажкIийи 500 центнер силоси чуэца.

М. ЛЮТОВ,
колхоза хьажкIаш лелаеча механизированни звено звеньевой.

СОВЕТСКИ УКРАИНА КЪАХЬЕГАМХОШКА

КПСС Центральни Комитето, СССР Лаккхехьарча Совета Президиумо, СССР Министрий Совето дIайха моаршал лу Украински ССР къахьегамхошка фашистски оккупацех республика мукъаьлькха 20 шу дизарца.

Пхиъ ерригга Украина немецко-фашистски захватчикех мукъаьлькхар ва советски халкъо гитлеровски Германеи дукъал лоаттабаьча Сийлахьбокхача Даьхен тIема Iалаьмате доккха исторически гIулакх да.

Социалистически Украина къоагаяеш мехкарашек вай Даьхен паргIатон кортамукъалон бахьан лоаттабеча къоосама юкъъойихьай дукха сийлен оагIонаш.

Советски Союза халкъаша шийн шоай дагалоаттабергба, шоай Даьхой сий долча коммунистически кхоане бахьан долаш фашизмка дукъал лоаттабаьча къоосаме шоай вахар дIаделла денал дола майра тIемахой, берригга а къонахой.

ДIадахача ткъаь шера Советски Украино хьабенаб боккха сийлен никъ, фашистски оккупанташа дитача оккъарий гуннашта юкъера юхадайнъеннай из, хIаьта тIемо йита чоьнаш ерза а яьй. Республика промышленни производства боарам тIом хиллалехьа хиннарчуна пхеаьзза гаргга дегIабенаб. Дика толамаш даьхад юртбоахама къахьегамхоша а, цIаккха ца хиннача тайпара дегIадоаьх Iилма, культура. Советски Украина болхлоша, колхозхоша, интеллигенцеи сийлен даьъ доац вай мехка коммунизм хьалъеча сийлахь-доккхача гIулакха юкъе.

Коммунизм хьалъяра сийлахь-доккхий декхараш кхоачашдеча Украина къахьегамхошка керда доккхий толамаш лаха вей тхона.

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТ | СССР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМ | СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТ

ТУРПАЛАШ-КОСМОНАВТАШ—МОСКВЕ

МОСКВА. 19 октябрь. (ТАСС). Тахан Москве кхаьчар «Восход» яхача космически кема экипаж — В. Комаров, К. Феоктистов, Б. Егоров.

Внуковски аэродроме космонавташ тIаэцаш хилар Москверча къахьегамхой эзараш вокалаш, новкъостий Л. И. Брежнев, Г. И. Воронов, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, А. И. Микоян, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский М. А. Суслов. Н. М. Шверник, Л. Н. Ефремов, П. Н. Демичев, Л. Ф. Ильичев, В. И. Поляков, Б. Н. Пономарев, А. П. Рудаков, В. Н. Титов, А. Н. Шелепин, кхыйтта кхыбараш.

«Восход» яхача кема командира инженер-полковника В. Комарова КПСС ленински Центральни Комитетага, СССР Лаккхехьарча Совета Президиумага, СССР Министрий Советага рапорт делар полет толамца чакхъяларах, экипажа членаш хьалхка волаш хиларах хоаш бир.

Партен правительствон кулгалхошта зег тIара моаршал хьатар космонавташка.

В. Комаров, К. Феоктистов, Б. Егоров чIогIа мархIа бувцо гаргарча наха, доттагIий хинарах тоаш царга моаршал вовзе космонавташа Ю. Гагарина, Г. Титова, А. Николаева, П. Поповича, В. Николаева-Терешковас.

«Восход» яхача экипажа членаш партеи правительствой кулгалхошца цхьана Москверча къахьегамхой виккалашта тIабелх. Цар уж чIогIа тIоараш детташ тIаэц. Космонавташа моаршал хоатт дипломатически корпуса членашна.

Боккхача безамца тIайнцар турпалаш сталице. Улецашка аьабаьнача москвичашка безамца хьалбинъар космонавташ, чIогIа тIоараш деттар.

ЦIеча Майдане дукха эзараш нах бола митинг хилар. Мавзолей трибуна тIа ба космонавташ В. Комаров, К. Феоктистов. Б. Егоров, Коммунистически партеи Советски правительствой кулгалхой.

Митинг хьайийлар КПСС ЦК Президиума члена, КПСС ЦК секретара Н. В. Подгорне. Шоаш къамаьлаш деш «Восход» яхача экипажа членаша керда космически полет в новашта тешаш баларах йоккха баркал валар КПСС Центральни Комитетана, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума, СССР Министрий Совета. Турпалаша кийчло полет еча хана шоаш бахча белхаш, Iалман зембахкарах.

Митинге къамаьл дир КПСС Центральни Комитета Хьалхарча секретара Л. И. Брежнева.

Летчика-космонавта нов. В. М. Комаровна Советски Союза Турпал яха цIи яларах дола

СССР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Дукхха нах тIаховша йиш йолча «Восход» яхача кемана-спутникаца космосе вахарах Ленина ордени «Доше седкъа» яха медали а луш Советски Союза Турпал яха цIи лойла летчика-космонавта нов. Владимир Михайлович Комаровна.

СССР Лаккхехьарча Совета Президиума председатель А. МИКОЯН.
СССР Лаккхехьарча Совета Президиума секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.
Москва, Кремль, 19 октябрь 1964 ш.

Нов. В. М. Комаровна «СССР летчик-космонавт» яха цIи яларах дола

СССР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Дукхха нах тIаховша йиш йолча «Восход» яхача кемана-спутникаца космосе вахарах «СССР летчик-космонавт» яха цIи лойла Советски Союза гражданина нов. Владимир Михайлович Комаровна.

СССР Лаккхехьарча Совета Президиума председатель А. МИКОЯН.
СССР Лаккхехьарча Совета Президиума секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.
Москва, Кремль, 19 октябрь 1964 ш.

Летчика-космонавта технически Iилмай кандидата нов. К. П. Феоктистовна Советски Союза Турпал яха цIи яларах дола

СССР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Дукхха нах тIаховша йиш йолча «Восход» яхача кемана-спутникаца космосе вахарах Ленина ордени «Доше седкъа» яха медали а луш Советски Союза Турпал яха цIи лойла летчика-космонавта технически Iилмай кандидата нов. Константин Петрович Феоктистовна.

СССР Лаккхехьарча Совета Президиума председатель А. МИКОЯН.
СССР Лаккхехьарча Совета Президиума секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.
Москва, Кремль, 19 октябрь 1964 ш.

Нов. К. П. Феоктистовна «СССР летчик-космонавт» яха цIи яларах дола

СССР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Дукхха нах тIаховша йиш йолча «Восход» яхача кемана-спутникаца космосе вахарах «СССР летчик-космонавт» яха цIи лойла Советски Союза гражданина нов. Константин Петрович Феоктистовна.

СССР Лаккхехьарча Совета Президиума председатель А. МИКОЯН.
СССР Лаккхехьарча Совета Президиума секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.
Москва, Кремль, 19 октябрь 1964 ш.

Летчика-космонавта лора нов. Б. Б. Егоровна Советски Союза Турпал яха цIи яларах дола

СССР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Дукхха нах тIаховша йиш йолча «Восход» яхача кемана-спутникаца космосе вахарах Ленина ордени «Доше седкъа» яха медали а луш Советски Союза Турпал яха цIи лойла летчика-космонавта лора нов. Борис Борисович Егоровна.

СССР Лаккхехьарча Совета Президиума председатель А. МИКОЯН.
СССР Лаккхехьарча Совета Президиума секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.
Москва, Кремль, 19 октябрь 1964 ш.

Нов. Б. Б. Егоровна «СССР летчик-космонавт» яха цIи яларах дола

СССР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Дукхха нах тIаховша йиш йолча «Восход» яхача кемана-спутникаца космосе вахарах «СССР летчик-космонавт» яха цIи лойла Советски Союза гражданина нов. Борис Борисович Егоровна.

СССР Лаккхехьарча Совета Президиума председатель А. МИКОЯН.
СССР Лаккхехьарча Совета Президиума секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.
Москва, Кремль, 19 октябрь 1964 ш.

ЛАЬТТА 400 КИЛОМЕТР ЛАКХЕРА ХЬЕЖАЧА

Тахан ден керттера событеш а хиина дІаэттад журналисташи дуьнен тІа эггара хьалхара космически экипажи вІашагІкхетар. Цу къамельа керттера чулоацам боллабу оаха.

Хаттар. Хьалхара го боаккхача хиро эггара чІоагІагІа шоах хІаоаненна дег чу дессар фу дар?

Владимир КОМАРОВ. Эггара хьалха тхона бІаргайнар вай бошла-дика Даьхе яр. Тхона хІалгІоала дІаухар доэзув доалаш шера, тамашийна хоза Сибарегіен аренаш. Геттара лаккера ІотІахьежача чІоагІа хозайет лоамаш, доала хиш, моркаш — цкъа вийлаен тІаккха листеп а йолаш.

Фу дар тхона цу хана хийттар? Эггара хьалха оаха доккхал дин вай халкъах, вай партех, вай башха-дикача бихлой классех.

Константин ФЕОКТИСТОВ. Космически лаккаленера ІочуьхьеІача Лаьтта Іалаьмате хоза хилар эрга аз хьога. Лаьттанка гонахьара фон кордув къаьстта а хоза хул Бетто из сийрдаьккхача хана. Геттара хоза да поларни сияне сурт. Из тайна хІама лаьттара цІаккха а бІаргагургдац.

Борис ЕГОРОВ. Се лор хиларех тарра эггара хьалха аз теркалдир доаьх из хилар дар. Низкъала моттигаш тІехьаьнтачул тІехьагІа цкъа дага а доацаш «кхаьчар» из тхо доача. ЦІаьхха вІаллан да хулче тайнара дийделар се деарига детІ. Кулг геттара дайга хилар. хІаьта чукхьара хІамаш вІалла довейл долаш яцар. Цхьанне а моггуте дицлацар сона се лор хилар, массе хана ДІуйра сий теркалбе безараш. Геттаре цІачача хьал тІа, самукъа даьлна бен уж массаза а. Лора новкъостал эшаш цхьаккхе а яцар.

Сай еррига хІа ІалахІ тоаккхамаш дагга дІайоаххитар аз.

Хаттар. Миштай космически пейзаж?

Константин ФЕОКТИСТОВ. Тамашийна я цул бесай гайма. Уйланца шоаш хьаллашка сурт оттадел оаш: бІьдеча, геттера баьдеча, сигали сийрдадаьккхина, бриллианташ санна, лена Йоккха медведица, Орион, Чкъаьра, Пегас яха седкъий. Малх тІаккха? Нагахьа санна Лаьттан тІа мел баьхача наьха тхона из гуш санна хьалбовлаш дІабузанца миннта хул бІаргаго йиш хилча, хьа я чІоагІагІа дукхабезаргбар карна из. Цхьа цкъаьнахаьа боалаш санна хьалбаьлар Малх. Сов масса тхо цуина тІадолхаш хиина хилар бахьан долаш, сихха лехлуш латтар из тхона хьалйа. Юххьанца сеаьттая чІаь ше болча тайнара — герга, моажа, сатоссача хина мо мара сийрда боалаш хьалхавина эттар из, хІаьта цул тІехьагІа тІа-тІа боакха хулаш бІаргаш доаде санна сийрдабьалар из, цуна дІабІаргабьалка а йиш йоалаш.

Владимир КОМАРОВ. Со Константин Петровича яхачоа тІехьа ва. Тамашийна дар сурт... ХІаьта космосе тхона геттара дукха хІамаш бІаргадоар космически лабоваторе конструкторий лаьлуга я. Тхога йиш хилар белггала цхьаккха доазув доацц космосе хьоса аре бІаргаго.

Борис ЕГОРОВ. Лаьттан тІа санна кийтар сона Бутт космосе. Зел оаш баркате хьасапера Іаьржа аре а цунне юкъера Бопкха Бутт а. Бакъда, тхо йиъ бІаь километр шол. Лаьттан тІа долчарел, гаргагІа-м дар цуна. Цул соигІа, цунга хьежача хана тхона новкъарле шеф лаьттала гонахьарча атмосфере я. Цхьан дешаце аьлча, тхона Бутт байзар дукха а гаргагІаве.

Константин ФЕОКТИСТОВ. Кхи а массехк доаш тІатоха безам ба са космически пейзажи хьахьеча дийнячоа. Іалаьмате хоза я Горизонт. Шоай тайнара хоза беаш долча тайп-тайнарча тІоанех латташ санна хет из. Цхьайолча хІамашца догІа дийлхачул тІехьагІара лаьттан тІа села-Іад хетадолийташ хиле а мег цо. Бегашта «тІоапаш» доле нирогаьнпа цІи тиллар оаха атмосферах.

Хаттар. Дуьнел тхона, боццьала а, обобитальни цкъ бена хинарча шоай декхарий хьакъехьа.

Владимир КОМАРОВ. Эггара хьалха са декхар дар кечана лостам телари экипажа мугІалхари. Белггала аьлча, тайп-тайнарча совгІонахь лестаде дийзар са «Восход» Іалман экспериментаи ярар зем барерап оттаяь влааш Феоктистовгеи Егоровгеи толме кхоачашъе йиш хургйолаш. Иштта хьалхавка латташ дар астроориентаце седкъаш яра, седкъий зера декхар а. ХІаьта юкъера а, са декхарех дар лаьрхІана хайна Лаьттан Белггаларча районе кема Іодоссаделга а. Геттара сабаре Лаьтта дессар тха кема. Тхо цу чура хьаарадаьлначча хана, из Лаьттах хьожхалеина лар хоиланаяр тхойна. Аз а сай новкъосташа санна, бортовой журналаз тІа йоазорш дора. Бортовой журналал совлагІа къаьстта шай тайпана книжка дар тха лоро Борис Борисовича йоазош дечи.

Экипажа шаьра хоора шай декхараш, чІоагІа барт тайна бора цо болх. Ер да цунах дола зІаммига масал.

Йоазув дале хьалхагІа, тхо тхоайла вІашин массаза а дагадоалар, цуина е кхыча тайпарча чаленена теккамбарах хьахинар нийсагІа, бакъяжагІа дІа миштта яздергдархьогІ, аьле.

Къаьстта белгаланкха безам ба са, космосе цкъаь на хулаш, шиъ, кхоъ, кхыметтел кхы дукхагІа а цкъака хилар мел лоархІаме да. Знаней тайп-тайнарча хоакъоиккера болча наха цхьана болх баьах, шеко йоацаш, пайла дукхагІа хургба, цхьан космонавтага из болалургболчул, — цу гІулакха тІех я «космически коллектив».

Борис ЕГОРОВ. Са а бар хуйла болх. Аз медико-биологически толлама дора, со сай новкъосташка хьежар. Дукха прибораш яр са кара. Кема командира лайке аьннача тайнара, йоалаш дечи шай тайпарча книжка тІа аз дІаяздора оахош еш хиначча экспериментех эггара хьалха тхоашта гучаддьннараш.

Хаттар. Сигал дахале хьалхагІа тайп-тайнара тренировкаш яь волча космонавтех латташ хинкай шу экипаж. Организмашта хулча реакцена юкъе башхало эелари шуга?

Борис ЕГОРОВ. А, эейлаьзар. Космосе гІолла никъ бара хиланза яргІоаца кийчо яь со я дар. Константин Петрович а вар. Тха командиро дукхагІа яьар тренировка. Цхьабакъда, тхога а чІоагІа дика лоьелар гІоеттача хаьара санна. Иштта Лаьтта дессача хана а нийкъала моттигаш. Сайна хетаргахьа аргда аз, тренировкаш дукхагІа яьар аьнна, хьалда лоархІам болаш ца хилар. Эггара лоархІамегІаридар — советски Іилмахоша оттаяь методологи.

Сигала гІолла никъ бен тхо дола чы хана со хьежар новкъостий дегаесудай система, шар нерви система малагІча хьала тІа я, нехкаш болх миштта бу, бІаргашта са дика гой, хІаьта шитта вестибулярни аппаратага а.

Хаттар. Фу ала йиш я шуга «Восход» яхача кемах. ПаргІата ярий шун космически квартира-лаборатори?

Владимир КОМАРОВ. Геттара паргІата яр. Уххаза долае хІама теркалдаь да, космонавташа. Йиш махулла Іилмаи програма толамегІа кхачачаьлургйолаш. Вахара а къахьетара а эша хьалей тІехника дар. Лостам телача нойага дийа махургІар кема.

Белгалдоаккхаргйа ах, «Восход» космосе дигар керда, яна бола ракета-носитель хилар а. хІаьта кема ше хьалхагІа хинарел дезагІа хилав а.

Тха «Восход» — хьаьдеча хана дукха оригинальни уйлаш а кІойрга талант а тІабоехийташ советски Іилмахоша, конструктораша хьалаь башха-дика кема. Уккъаза тІатедла деаш да, вай боххлошта, инженерашта Іилмахошей конструкторашей дагалаьцар геттара дика кхоачашде хайна хилар.

ШОАШ СИГАЛА ВАХАРАХ ДУВЦ СОВЕТСКИ КОСМОНАВТАША

Константин ФЕОКТИСТОВ. Лаьттаь тІа санна вокха а болх ба я йиш хургьдаьх кема цу аьнна, хеталадаа мег шоана. Космосе вахар — сакъерда вахар дац. Болх бе вІалла атта а дац. Цхьабакъда, керттердар, хьалха сигала яхача космонавташа даьчул, дар даьхача земол совнагІа оаха кхи дукха ферда хІамаш дарда. «Восход» экипаже баьча балхо шеко йоацаш космосах хоаш дола хІамаш совдоахаргда.

Массехк дош аргда аз тхоай бараькхан хьакъехьа. Шоана бІаргадайнад — из кхы тІехдаьнна хІама доацаш. паргІата да, итта яь цуница Іилмаи толкамош де, экспериментиш е. ЧІоагІа дика хьал дар тхога цуина юкъе. Из законаь миттачи хила доагІаш а дар. Цкъа, цхьан Іилмахочо аьлар: хи кІал гІолла лелача лодка командана лодка тІа йолче хана санна ёза скафандраш? Гучаь цу лайа еза скафандраш оал чІоагІа энций хІама дац.

Владимир КОМАРОВ. Шоана хоаш да, кхьан хана гермошлем йолабнеча скафандрашка космосе ваха кийчбегІаь со иштта хилар. ХІаьта кечаьа костюм, нагахьа санна мита аьлча мига, массеза а вай делаев санна йола костюм я. Из дикагІа дола тешал да «Восход» яча тха керда кема комфорт дукхагІа йолаш, тешам дукхагІа болаш хилара дола. Цхьабакъда, герметически скафандраш хІана а юкъера дІаяхха къалха я аьнна хет сона. Уж эшаргья вайна, геттара чІоагІа эшаргья.

Хаттар. ХьалхагІа сигала бахача советски космонавташа дешнача хьежачех мел пайда ийцав оаш?

Владимир КОМАРОВ. Тренировкаш йолча, сигала даха кийчлуча хана тхо кхет-кхета йигадувлар тхоай хоттагІешца беттале аьлча, оаха пайда ийцар сигала даьле хийлуча хьалхарча минутаьшкен сакъатаьшкен сов чІоагІа меттахьа из хьеваш, сатийнагІа хилилаш аьнна Николаев Андрияна бенначи хьесамех. Тхона дагайоагІар Николаева девиз: «Керттердар — Сатийна хилар». Тха девиз а из хилар. Оаха пайда ийцар беррига космонавташа сигала гІолла никъ бара опытах, цар опыташа хьайпар сигала гІолла оаьош беергболча чоаллаперча наькъа новкъостал дергдолаш дола дикагІа мел дар.

Константин ФЕОКТИСТОВ. ХьалхагІа вахача хІи космонавто ноще Іомаеш тхьа наьлхагІа мел даьраш вІашт Іехьбаьккхар «Восхода» толам. ХьалхагІа сигала гІолла хьаьа наьнай опыте советски конструкторашта. Іилмахошта новкъостал нир эшшаш йола приборш чулатта дикагІа дола кема хьале, шийна чуъ лоархІамера Іилман толламаш де йиш хулийташ йола космически лаборатори хьае.

Хаттар. Шоай космически вахара хьакъехьа дувцал тхона.

Борис ЕГОРОВ. Къаьнатаре сала Іара шоай хил-хинаьа хулалуш дар. Лаьттан тІа санна дая тхо кхаьаш молаш. Бой чоакабаьннача тІехьагІа дуаче хІамех цам тІехдика бар. ГІайнаш? А, тайнаь тхоашта минноча тайнера хулар оаха моттигаш. Из дера оаха тхоаьх хІаранее ен йола молагІа а Іилмаи экспериментах чаккхьаха аттагІа хилийтар духьа.

Сакъерлане минутанаш а хулар тха. Тха хьекадар, масала, кулг дІа на тоххаш кхача бо... Хай шоана, чкъаьраша хІана миштта духь? Иштта из дир-кх оала а.

Владимир КОМАРОВ. Тхо массе а чІоагІа сакъердам хиина дийлар. Егоров Бориса тулла хьа хІамаша ракета дагайоаьийташ ший цхьа медицинска прибор хьа я ийлз из «сигала ххийтача» хала. ПаргІатача орбите гІолла йодар из.

Хаттар. Миште хет Лаьтта 400 километр лакхера?

Владимир КОМАРОВ. Вай къаьна дайцарий из чІоагІа хоза лагонахьа моркаш латт цуина. яхаш. Уж моркаш мышшайолча районашка кхаьтагІа я, хІаьта цхьаьшанахьа уж вІайна я а бй. Цу йийхача моттигашта юкъе гІолла тхона бІаргагора городаш. лоамаш, долха хиш. Къаьстта белгалйоалаш уйла тІеттар тха Мадагаскар яхай гІайренна. Из кхьа йагІ а йоаййна гучавьлар тхона кІаа, хІаьта тхога из дика ше а ве.

Йиллад тхона Калькутта а кхийола городаш а.

Йоккхий городаш бийсанна сийрдаьле хул, хьада довзенаш а долаш йола йоккхий электрически гІайреш санна.

Хаттар. МалагІа сувенираш йоаьар оаш шоаца?

Владимир КОМАРОВ. Оаха дедахьдар В. И. Ленина хиина Карл Маркса портрет, хІаьта шитта Владимир Ильича портрет а. Цар детаи ураувтталове тха.

Тха борта тІа хиина цхьаккха цхьа сувенир — из вай олимпийски команда вийнер яр. Тха сигала дахале кІеззига хьалхагІа спортсменашта тхога хьейнар из. «Восхода» борта тІара жоаргІал дахьийтар оаха советски олимпийцашка, оаха лоаьа баьккхар нерна цІа деагІаш тар мел лу дукхагІа доацо медалаш яхыйла оаш аьнна. Тхона доар космосе а хийна вІаена олимпийски вымпел Токиорча СССР командага тар ма лу сихагІа дІакхьийтар.

КъайлагІа аргда аз шуга, тхоашка кхы кхьахка а, чІоагІа йог тохаделийташ йола сувенир хиина хилав. Аьхки «Семьий городок» тхо долча баьхкабер Ленина городера пионераш. Цар сирень ягча энза денмидар тхона. Цунах дІаа ткъовфог сигала йийьаьр оаха. Цо дани тха дегашка лоаттадора вай башха-хоза лаьтта, цуи тоаш бола безийна. Ленинградерча цу йерашта тха вІаьхка юха вІашагІкхийттача хана, космосе а хиина юха цІаена сирена ткъоафонт юха дІалургья оаха царна.

Хаттар. Ухх гаргарча хана оацош де лаьрхІарий планаш юкцал тхона.

Владимир КОМАРОВ. Эггара хьалха оахош сигала бихьача аьхкъа итотех маярра йола отчет ца кийийча йиш яц тхога. Из дІе деза толкама институташка эшаш дола къоасташаш дайтар а сигала дахарах хьахиина Іилмаи результаташ маьогга сихагІа адамлен гІулакхашка дІадакхийтар а духьа.

Борис ЕГОРОВ. Аз лаь толкамаш дІахо лабораторе бакъде къоастале дезаш да. ХІанзчул тІехьагІа де деза гІулакхаш боарам боацаш дукха да, нерон кахкатш зве а ийна Іола везаргаа. Цул совгІа, эггара хьалха вІашагІкхийттача хана аз икъа дийнар шоана, кандидатски диссертаци дІаяла кийчлуш ва со ихаш. Вестибулярни аппарата хьакъехьа аз космосе гул мел даьр цІаьхха уйла йола а Іомадина а даргІац.

Константин ФЕОКТИСТОВ. Со тІехьа ва сай новкъосташа мел лийначоа. Сигала гІолла никъ бена хана Іалман хьоъе сона гуча мел даьлначох пайда эшргба лелара Іеоре проблемаш тІа дІахо бола бена хана.

Юххера ткъайоал чаккхдоалича хона са ала безам бар дегІара хьал тхоай дика долаш хилар, тхоай цхьана зиннараш вІаьхка а космически эрене даха тхоай массане бовщ хилар а.

* * *

Цу тІехь чаккхдаьлар эггара хьалхарча «Восхода» космически экипажа вІашагІкхетар. Доккхий телевически толамаш доахалда оаш аьнна лоаьа баьккхар оаха Комаров Владимира, Феоктистов Константина, Егоров Бориса.

А. РОМАНОВ (ТАСС спец. корр.).

Байконур, 18 октябрь.

ХЬАЛХАРЧА МУГІАРАШКА

1958 шера Грознерча нефтемашзаводе балха вахар Гиреев Хьажбикар. Ца бошача балха опыт кІеззига яр, массадар а ха дезаш хиларца халонаш дукха нийслора духьала. Цхьабакъда, балха атта бІу къахьоргболаш вацар Хьажбикар а. ДегІаца хьинар тІех хиларе аьтто белар цуина лоаццача хана 16-ча установке оператора гІонча хила.

Дика, тешаме, хьинар йолаш хиларах тарра чІоагІа возавелар Хьажбикар новкъосташта. Установке хьалхе лелаерий мугІарашца яр из 1962 шера коммунистически къахьегама ударник цуйнах вош. Дукха ца гоши цхьаьнха йрае а хилар Хьажбикара: КПСС члений кандидатала дІаййнар из.

Дика кхоачашду цо шийна тІадилла моллагІа декхар. Балха зідеш даьш тІехкхоачашъяр 16-ча установка ерригача коллективна а массеоа дола декхар а хиина дІаэттад. Ер бутт чаккхбоаллаш сеймилетка яздагІча шера цлай кхоачашъе лерхІаш къахьег цар.

— Из декхар оаха кхоачашдергхиларах шеквоалийга а яллац, — йоах Хьажбикара, — хІана аьлча Октябрьски социалистически революце 47 шу дузача дешна сийлевца накъа дахара оаха кийчду совгІат да из.

Шоай установке болх бе корда саг хьайццача Хьажбикара хелла дагадохар ше къахьега волавенна денош беттаьш. ТІаккха эггара хьалха цуина ца хоар дІа а хьехаш новкъостал де оттар. Иштта цо Іомабаь цхьабола новкъостий хІанз установке тІехдина къа а хьегаш, цахаддаш шоай знаш, хьехам дешарца лакхбеш ба. Царех цаІ ва оператора гІонча вола Хачатурян Владимир.

Хьажбикар ше а вац башха боккхагІчарех. Цун 30 шу кхоачаш а дац. ХьатІахулача шера нефтяной институте деша ваха кийчлуш ва из.

1963 шера март бетта районни Совета къахьегамхой депутаташ хоржаш 16-ча установка коллектива юкъера эггара хьалха оператора Гиреев Хьажбикара цІи яьккхар. Массане хьаллаьцар из предложени. Цу хьна дена Заводской районна Совета депутат волаш хьаоагІа Хьажбикар. Райисполкомо цуйна тІадиллад депутата декхар массане дикагІа кхоачашде иза кхоач Хьажбикара.

Къарахь а велаш, чуххаш шийдезалхи сесагахи леташ, цирга бала хьегийташ вола нах из С. Н. соцавеэ аьнна лоалахошта йитача заявленех из тахка аьнна тІадиллар Хьажбикара. Уж бахаш йола Высоковольтни улица хьа а леха дезалца къамаьл дир депутата. Дезала юкъе Іа а хайна чІоагІа хьехар дир, кхы маргдоацаш малар а дитийта, хьаьвала болх а беш цІагІа хила деш даьккхар цІен-даьсара. Из бахьан болаш дезала юкъера барт тайра.

ЧІоагІа дукха вов массанена хьинар дола депутат.

А. ДОДОВ.

ДоагІаш дахь таІазар

4 саго гидуарганш хьажкІаши лочкъалрах дола уголовни дош дийцар «Староюртовский» совхоза клубе Грозненски района халкъа суде. Царех цаІ — Дукаев Рамзан Толстой-Юрта вахаш ва, хІаьта Накаев Щита, Багаудинов Тасуйи, Вадеева Райса Грозне бахаш ба.

Шоайла вІашагІа а дели цу дуьне 1964 шера сентябрь бетта 12 — 13 дийнахьа «Староюртовский» совхоза кханкара 680 килограмм хьажкІаши 100 килограмм гидуарганш лочкъайдаьд. Из ялат Накаев вахача воа дІадилла хинад, цигара гуча а даьккхад.

Судо къоал дахьарашта таІазар даьд, уж кийца набахте чубехкаб, пачхахьалкхенна дахь ве юхаметтаоттадайтад.

Совхове дукха эзду, дувна а дурк къулах хьунаьам лорабе везилга, цхьабакъда, деш цхьаккха а дац.

Совхово дукха терво яц пачхахьалкхен руакъа лорадара.

И. АЙДИНОВ, Грозненски района прокурор.

Гудермеса пионерий ЦІагІа

30 къона художник юкъе а волаш изобразительни искусства кружок я ухказа болх беш. Кружоке занятеш ю художника Т. Н. Коршикова.

Пионерий Ціен фойе вІашагІтеха и даим болх беш йола къонача живописцай балхий выставка. ХІанз цу выставке 40 сурт да. Выставкаги хьожаш барий чІоагІа уйла тІаозаш хоза я «ххори» «харбази» тІайола натюрморташ. Уж ехкай № 116 йолча школа 10-ча класса дешархочо Умарова Розас. Иштта дика натюрморташ ехкай № 1 йолча бархІ шерарча школа 8-ча класса дешархочо Селимханов Асланбека а.

* * *

Укх шера сентябрь бетта Гудермеса пионерий ЦІагІа болх бе йолаелар наьлен халхарех кхерда ансамбль. Ансамбла хореографически халхарех группашца 120 исполнитель ва. Ансамбла кулгал ду танцмейстер йолча Трубачева Лидиаси художественни кулгалхочо композитора Розенберг Анатолей.

Октябра 47 шу дуза дІ тІакхачалехьа города Гудермеса школашкен предприятешкен ансамбло 5 концерт оттаергда. ХІанз цу концерташта кийчлуш да бераш.

К. ВИННИК.

ДИКА ХЬИЙКЪАД

Дукха ха я Мудаева Банатэ Урус-Мартана производственни управлене «Лермонтовский» совхоза йиълагІча отделене баьца дараш кхеддча звено звеньевой йола. Дика дІахьаь цо ший планаш тІа. Укх шера звенос 7 гектара тІа помидораш кхельй. Планаш 110 центнер гулъя езача цар 181 центнер йолаш помидораш чуйиъ. Цул совгІа йоъ гектарах хІаране тІара 151 центнер капуц кхельй.

М. ПОЛЮЧЕНКО.

«СЕРДАЛО»

ЕгІа оагІ, 20 октябрь, 1964 шу.

УЗБЕКСКИ, ТУРКМЕНСКИ, ТАДЖИКСКИ РЕСПУБЛИКАШ ВІАШАГІЪЕХКА 40 ШУ ДИЗАРГА

СОВЕТСКИ СРЕДНИ АЗИ СЕЛХАН, ТАХАН, КХОАНА

цифраши бакъдараши

ЯЬССАЛЕ ТІЕХЬАШКА ЮЬЛ

Гаьнна хьалха дІаяхача хиий дена къоасам доаттабу узбекаша яьссаленца. Массехк эзараш шерашка яр ІаламгагІа хьаьккхай 1,5 миллион гектар. ХІаьта Советски Іаьдал латтача 46 шера узбекски ахархоша Советски Союзерта вежарашка долча вокх халкъий новкъосталца кхы а хий дехкача лаьттай цхьа миллион гектар тІатехай.

ХІанз хІара сага сих лоархІаш хиш дехкача лаьттай дукхалга дилача дунен тІа кхоалагІа моттиг лоац Советски Узбекистано. Цу гІулакха из тІехьаьнаай Инди, Индонези, Япони, Бирма, Пакистан санна долча мехкел.

Советски хина даьккхад 2500 километр дІаьха доаькха канал, хьабаьб 7 боккха искусственни форд.

1980 шу хьатІакхоачаш хІана даьраш миссел кхы а хилийта лерхІ Советски Узбекистана хиш дехка лаьтташ.

ТУРКМЕНЕ ДОАККХА МЕХКДАЬТТА

1924 шера, Туркменски ССР вІашагІъеллача хана, цун территорера даьккха дерригва мехкдаьтта 6 эзар тонн мара дацар. Промыслашка болх беш 130 гаргга болхло вар. Юххьанца дена юха вІашагІйолла йийзар еррига а хІана из аьнна фола Туркмене промышленность.

Ткъаь иттлагІа шераш долалуча юкъе эксплуатаци е йолайир Небит-Дага районера мехкдаьтта доалла майда.

Къаьстта а чІоагІа дегІахай республика мехкдаьтта доаха промышленность. Цо яракеца ерриге продукци 1950 шерагара 1963 шерага хкачча 3,4-зза дукхагІа хиннай. Мехкдаьтта промыслашкара болхлой 2 эзар сег совгІа бе. еІарпжа доппув 7 миллион 772 эзар тонн доакхх.

ХІанз къаьстта чІоагІа уйла тІайохийт буруз тохара балхашта. УрагІаш мехкдаьтта... Прикаспе. Центральни Каракумашка, Аму-Дарья берда йистошка, Челекен хачча ахгІайрон малхбузенгІарча берда тІара форйа юкъе чуяхкай Каспийски форда безера 15 совгІча скважино мехкдаьтта доахаш латта наІи али километр йІаьха эстакада.

Мехкдаьтта даккхара СССР-е чІоагІа кхоалагІа моттиг лоац Туркменски республико.

ХИМИ: КЕРДА ГОРОДАШ, КЕРДА ПРОДУКЦИ

Іалаьмате дукха химически бедал йоала Таджикистана лаьттая чаьшка: керда тук, кІир-хера, доломиташ, фосфориташ, вокхи кІорваш, Іалама газ, мехкдаьтта, 2 миллион 700 эзари киловатт из болча кердача Нурекски ГЭС-о торо лургья йоаккхай энергетически производстваш хьае.

1970 шу хьатІакхачалехьа 7 йоккха химически предприятеш хьалье лерхІ: Яванск электрохимически комбинат, Вахшски азотнотуковой кхьараш. Вахшски атагІа, Кертерча гидроэлектростанцена гаьна йоацаш, хІанз хьалье йоланай Таджикистана йоккхача химе дукхьашара гІинаю — азотнотуковой завод.

Яванск энергохимически комбинат — йоккхагІа йола комбинат я Средни Азе хиина ца Іош, еррига Советски Союзе а. Цун хьалхара арга болх бе йоалургья 1967 шера. Комбинато хьаерга хлор, каустически кальцинированни сода, ацетилен, пластически массаш, синтетически каучук, минеральни удобренеш, ядохимикаташ. 20 совгІа тайпа продукци. Комбинат хьалъерга дІаьахийтар 2,5—3 шера юхаметтаоттаргда.

100 ЭЗАР СПЕЦИАЛИСТ

Советски Іаьдал хьаьнача хьалхарча шерашка В. И. Ленина вовзаш указанех университет хьайийнар Ташкента. Цига деш баха безам болаш эзарши бар, кхыбелкъа, нераи къацаьна а сег новралерь хьалхара школе йістайлаьача. Ташкентсе баьйкача эссай преподавателех хиний школашкара хьехархой хилар. Сиха чаккхьяьха оттаеча къаьсттача курсашка шиш шера цар кийчйир талант йолча узбекски катирхой хьалхара группа. 1932 шера эггара хьалхара 24 зІамига саги йоІи даим Узбекистане баьхараш — студенташ хилар.

Итт миллион саг вахача республика 31 лакхерча дешара заведене дешаш 140 эзар студент ва.

Цхьатаррарча бахача наха 5000-кІаш лакхерча дешара заведенешка деша багІача наьха дукхалга дилача США-ал лакхехьа латт Узбекистан. Японел шоззе лакхехьа, Англел 3-зза лакхехьа, ФРГ-ал 4-зза лакхехьа.

Лакхерча образоване йоккхийча центрех цаІ хилабах тарра Узбекистан тІорьынна хилар хьайкьаа, цул университетай институтий пеканта юкъе образовани эзаш дунен 21 мехкара никалаш хиларо.

ЙОЛЛА ДУКХАГІА ВАХ САГ

Дукха ха йоацаш Чиланзаре — нах бакха дайшача Ташкента кердача района — хьайийлай хам цкьаьха а. Узбекистане 1174-гІа больница. Цига болх дІаболабьеб тайп-тайнарча специалистех волча 130 лоро — боккъоаца революци хьалехьарча Узбекистане хинараш массел болчар.

Тахан 14 эзар гаргга лор ва Узбекски республике. Нагахьа санна лераш дукхагІа хилар Узбекистане бахача наьха хе йІаьтъалорка нийсача, лерхІа атта да, хІара кердача 350 лоро узбекски лаьтта бахача наьха ха совнагІа кхьа шу йІаьхъяь хилар. Статистико яхачох, революци яьалехьа 33-ча шера валар хулар узбека. хІаьта тахан 70 шерага кхечачалца тІехвалаь декош хул цун.

Хьалха бала хиина кхьацкьаа дукха цамгараш — туберкулез, рише, трахома, кхидараш — дІаккхьахаар. Дунен тІа эггара кІезигагІа наха бовреш цаІ я тахан Узбекистан. Узбекски ССР-е бахача наьха хІара 650 сага цхьа лор кІоач, хІаьта. масала, Франце — эзар совгІча сага цаІ.

Доазол дехьарча вай хадеараша функагІа дуьне а, хьабакъда, оккхалзме саг дукхагІа-м ваи.

УНАХЦІЕНО — ЭГГАРА КЕРТТЕРДАР

Таджикистане дукхача вола лоархІа хьалха эггара хьалхара дерби учрежлени яр 1926 шера февраль бетта Душанбе, хьоначча республика столице, хьайийла хиттие 45 шийта летта больница. ХІанзарча масштабашна долча кешпоаххаш кІезига а из.

ХІанз республике я 1300 медицински учреждени, цу дахкъе 252 больницен бераш лу цІак а долеш.

Цуйга хьекха дукхагІа хикай лораш а — 1925 шера хиинача пхеннегара 1962 шера 2,8 эзарега кхоачаш. Кхыча тайнара аьлча, республике зеевча 10 эзар сага 12,6 лор кхоачар 1960 шера. 1960 шерарча дешеех Англе — 10,7, Португале — 8,7, Мексике — 5,3, Турце — 3,5, Пакистане — 1,2 лор мара кхоачаш ца хинача метте.

ТІа-тІа лаккхув хеттача къахьегамхой хьал-торово, массанена а цхьатарра мах болаш медицински новкъостал дара система дикка кІезигдаьа бахача наха хула лоалараш.

ДАЙЧАШ НОХАРГАРА — ТРАКТОРАГА

Революци ялалехьарча 1910 шера хиинача юртбоахама переписо хьехкар: Узбекистанерча эхархой 800 эзар вІенна кхоачар хара хьадаь 600 эзар дайчан нух, 1800 совгІа аьнка нух, 12 сеялка.

Революци ма яьлалехь а хІанз кхачокзер аьнна хьалхара 24 трактор кхаьчар Узбекистане, хІаьта 1980 шера тракторий дукхалга дилача Азе хьалхара моттиге хьаьар республика. 1940 шу тІакхоачаш Европе хьалха латтача мехкашта юкъе а лаьнна диаттар из. Республика хиенна болх беш я 100 эзар гаргга трактор. Лаьтта ахар, хІоьнаш дІаха хиинта обработка яр санна йола кертера юртбоахама балхашь дерригаш а механизаци яь да.

Механизаци яр бахьан йолаш узбекски наьха ахархо тахан йісийна хьалхара лоархІаву.

Революци ялалехьа боакхаш дІанначул 7-зза дукхагІа боамби болаш: хІанз Советски Узбекистано хІара шера — 3,6 млн. тонн.

Боамби баккхара гІулакха боамби буаш долча дунен мехкашта юкъе чІоагІа кхоалагІа моттиг а яр хьувкъанга дилача хьалхара моттиг а лаьа, из маьхера бехал, дукха боамби боахаш йолча Бразиле, Пакистана, Турце, Ирана а дІа ларахІача йоаккхачул дукхагІа йоахх Узбекистано.

ХІАРА ВИЪЛАГІА ВАР ДЕШАШ ВА

1940 шера массена а дийша вола республика а хиина дІаэттар Советски Узбекистан. 95 процентал тІех вах хийша болаш деррига дунен тІа тахан а 50-нел тІех ваччахьалхе йоаьача метте. Советски Малхбоален республикаш цхьана декхар а лоархІам мах болаш юхьанцара дуь шера образовани эзилга чакхдаьккха Азе эггара хьалхара мохк а хиина дІаэттар Узбекски Республика 1930 шера. 1960 шера дена цига мел дахка берриги воркІ шера образовани яха доладелар. ХІаьта деррига дунен тІа тахан а хиний массе бер юххьанцара школе деша дагІаш 30-нен тІех ваччахьалхе.

Советски Узбекистане бахача наьха хІара миллион сага лоархІаш 900 библиотека я, хІаьта Великобритане — 640, Австре — 270, ФРГ — ерригаш а 140. Арабски книжкай дукхалга дилача дунен тІа эггара хьалхарчарех йолча цхьан моттиге хатт республика.

Таханарча Узбекистане школашка, институташка, тайп-тайнара курсашка деша хІара 3,5 млн. саг ва. Цу ших гуш да Узбекски республикан хІаьна цкъэнала йоала гражданий деша бахьаш хилар.

(АПН).

Туркменски ССР. Шера воркІ миллион банка тайп-тайнара консерваш арахецаргья дукха хи йоацаш болх бе йолаенна Чорджоуски консервни завод. ХІанз сихха республика кхедьа баьйа доараш консерви чаккхбоалаш а предприяте.

Андижанерча сурто тІа: болхло В. М. Скурская толаташ оле чуйочча банкаш ваь ларта дІахьайтба кийчбеш я. С. Нуьмана сурт.

Узбекски ССР.

Ташкент. Комсомольски урамиатазарча сурт.

А. Пулинова сурт.

ТАСС фотохроника.

МЕХАНИЗМА ХАМ ЦА БЕЧА

КПСС ЦК-а февральски (1964 ш.) Пленума сецам тIа белгалдаькхача тайпара боахам интенсивне лелабар — из да, цхьа-дале, механизацех химизацех дарда тIа къахьегама овсарле лакхъяр, продукци яккхарга дIабода мах лохбар, продукце единица яккхарга къахьегами ахчен мамотта кIезигагIа хIа а ноххийтам, ялат, дулх, шура, иэхьйола юртбоахама продукташ дукхагIа ялар.

Мишта кхоачашдеш да из цIенхалиттара декхар, къаьстта а шурий-товарни фермашта механизаци яра, доахан деттача установкаех пайда дикагIа эцара, къахьегама овсарле лакхъяра йиза эффект яккхара, продукташ дукхагIа яхара, шурий продукце цхьа единица яккхарга дIабода мах лохбара дальне. Городе бахача нaха цIена шура а цунна керда продукташ а эшаш хилар теркал а деш, къаьстта шура йоаха боахам беш специализаци яьй цу совхоза. Цхьабакъда, укхаза толамо дегIаух юртбоахама производства дукха кхыдола доакъош а, хIаьта цо совхоза торо лу шеррашера боахама операцеш рентабельни баланс а йолаш чакхъяха.

ВIаштта массехк шера Грозненски производственни управлене опорно-хьокхама боахам болаш хьабоагIача Грозненски шурий совхозе дукха хIама даьд кердадараш, тохкамагIа долча Iилманеи практиканеи марагIдьинараш производствана юкъекхаьхьара. Боахаме йиза механизаци яьй аргIера доакъараш дахара, доакъараш хийчдара, дама кхашка химически удобренеш эха, хий дехи, оасарда къоасам лоаттабу гербицидаш етт, доакъарий рацион белокаца йIаьхий яр духьа карбамид етт, витамин Вı тел, Iаьсаштен хурскаштен искусственни шура хьувкх, хIаьта иштта дукха къахьийгад хьайбай фермашка хилача балхашта механизаци яра. Совхозе доахан механически детта долалейа 10 шу совгIа ха я. Цу боахама хьайбаш лелдерашта дика йоаз «УДС-1» а «Тандема» а ахараш саина йола къаьнарча маркай установкаш а, хIаьта иштта «Елочкей» «Каруселли» яха керда аральина доахан детта установкаш а. Цхьабакъда, мел новкъа дале а, хIанзалйа хьа ххы дIахе дегIаьхка хIама дац цар. ШоллагIча отделене шурий-товарни ферме 1960-ча шера дена болх бе йолаелар асфальт йилла майда а 200 етт чухоаш йола шоай тайпара корованкаш а йолаш йола «Елочка» яха установка. Доахан деттарай леладараш из прогрессивни метод чIоагIа эффективни хилар шеко йоацаш хьахьекхар вай мехка дукхача боахамашка, хIаьта Грозненски шурий совхозе кхыча тайпара лоархI из. Цунца мара ххетаде йиш йолаш дац Iаха эаманалъ доахан чусопадаьча хана мара «Елочка» болх беш хиина ца хилар, хIаьта беча хана а юкъ-юкъа сеца а сецаш, къахьегама овсарле лакхъярен продукташ дукхагIа ехарен гIулакха саина, иштта экономически хьокхамашта а йиза эффект ца луш цо болх баь хилар а. Кхы а догIа эцар пайда доахан деттача къаьнарча установкаех: «УДС-1» яхачех 1-ча отделенен «Тандем» яхачох 3-ча отделенен — уж установкаш наг-нагахьа мара болх беш хиинаяц. Доахан деттача механизмаша болх ритмично беш ца хилар бахьан долаш ласт-каста цхьа механизмашцен тIаккха кулгашцан доахан детта деваш харцахьарча гIулакха тIа оттавора совхозе, хIаьта цунах доахангара продукт яккхара гIулакха чIоагIа Iоткъам а хулар. «Елочка» майдан тIа шоллагIча отделене (вордIкагIча Iулагара) механизмашца доахан деттарах 1963 шера март бетта яьккха ерригa шура 33 266 килограмм хилар, юкъера хьоанах 3,6 процент а йолаш.» ХIаьта 1964 шера март бетта ши бaь етт юкъеболча цу Iулагара кулгашца доахан детташ яьккха шура 36063 килограмм хилар юкъера хьоанал 3,8 процент а йолаш.

1963-ча шера доахан деттача «Елочка» яхача установка болх, доахан кулгашца деттача дикагIа йолча доярка нох. Амаева Амината балхана ийне а беш. анализ бир совхоза специалисташа. Ер да цу лоархIамерча анализах гучадаьннар: цхьа доярко лелаоча «Елочка» яхача установко ши бIаь етт бетт, хIаьта дояркас Амаевас — 18 етт. «Елочкаце» йоаккха ерригa шура 2808 центнер я, хIаьта Амаевас йоаккхар — 553 центнер. юкъера лаьрхIача хIара кхоабача Iаттагара «Елочко» 1404 килограмм шура йоаккх, хIаьта Амаевас—3071 килограмм. Доахан механически детташ хилача хIара доаркана лоархIаш 1404 центнер шура йоаккх, кулгашца детташ—553 центнер. Доахан механически деттача хана цхьа центнер шура яккхарга 0,65 сага-ди дIадода, кулгашца деттача хана — 0,9 сага-ди. Доакъара единицана лоархIаш цхьа центнер шура яккхарга дIалолха доакъараш: механически детташ хилча — 2,07, кулгашца детташ хилча — 1,18. Юххера а эггара лоархIамера показатель — цхьа центнер шура яккхарга дIабода мах: механически детташ хилча 13 сом 19 кепиг, кулгашца детташ хилча — 10 сом 19 кепиг.

Цу анализах йайна гуш мадарра, доахан механически детташ хилча хьайбай продуктивность лакхагIа а единица продукци яккхарга дIабода мах лохагIа а ба кулгашца доахан детташ болачул. Цу гIулакхо хьахьокх шурий фермашта механизаци ярца дьахкагIа а сел чIоагIа боадаш хилла боахама кулгалхой безам ххы а шелбонна хилар. Фуд укказа хиннар, хьайбай продуктивности продукце единица яккхарга дIабода мах лохбари саина йола хоархIамера показателаш доахан механически детташ хилча вогIа хIанай цу совхозе, кулгашца уж деттаи йоачул? Из дIагойта йиш я, эггара къалла, доахан механически деттилга дикал чакхдакхха безам болаш а къахьегама оасарле лакхъергйола, продукци дукхагIа йоаккхаргйола, из яккхарга дIабода мах лохбергйола берда методаш производствана юкъе кхахьа лаьрхIа а боахама кулгалхой ца хиларца. Юххера а, доахан деттача установкай болх лерттIа вIаштIехьбаьккха ца хилар бахьан долаш, ерригa шура Iо ца йоаккхаш дутар доахан, хIаьта из бахьан долаш доахана шура кIезиг а йора, шурий хьоанал лох а йора.

Белгалдоалаш гIулакх да укх тIехьарча шерашка Грозненски шурий совхозе шура кIезигагIа йоаккхаш хилар, хIара кхоабача Iатто шура кIезигьяр, хIаьта цун хьоанал лохълар. Масала, 1962-ча шера шура 3,68 процент хьоанал а йолаш 36015 центнер шура яьккхар, планах яккха езаш хиннар 3,7 процент хьоанал а йолаш 40800 центнер хиннача метте: 1963-ча шера 32045 центнер шура яьккхай 3,6 процент хьоанал а йолаш, планах яккха езаш хиннар 3,7 процент хьоанал йола 40100 центнер хиннача метте. 1964-ча шера 9 бетта 3,6 процент хьоанал а йолаш 31291 центнер шура яьккхай; планах яккха езаш хиннар 3,7 процент хьоанал йола 34500 центнер шурий йолча метте. ХIаьта продукце цхьа единица яккхарга дIабода мах дIаяма тIабеттталуш хьабоагIа, масала: 1962-ча шера цхьа центнер шура яккхарга дIабахa мах 13 сом 80 кепиг хилар, планах 10 сом 89 кепиг мара боацача, 1963-ча шера шурий центнерга дIабахa мах — 13 сом 36 кепиг хилар, планах 11 сом мара хила ца безача, хIаьта укх шера 9 бетта совхозе йоаккхача шурий цхьан центнерага 13 сом 43 кепиг доал планах даха дезар 11 сом 90 кепиг мара доацача метте.

Ала дезаш да, доахан механически деттара гIулакх совхозе ма вIаштIехьдаьккха хиларал совгIа, дукха кхоачамбоацараш а хилар. шурий боахама экономика айбра эша шортта кхоачамаш совхозе хилар. Кхоачамбоацарех цаI да, дерригIа, тIагIорттабь шурий хьоанал лакхъяр духьа къовсам ца лоаттабар. Совхоза кулгалхоша, къаьстта а специалисташа дейна беча балха тIехь гуш дац из лоархIамера показатель тоаяра оарцагIоалаш хилар. ХIара доярка лелахача шурий хьоанца мелхай хьежаш учет лелац фермашка, хIаьта хоаш мадарра хьайбаш леладерашта ашеш ладеча хана терралдеш ма дий шура дукхагIа яккхар даь ца Iеш, цун хьоанал лаха-лоха хилар а. Из лоархIамера показатель совхозе теркал ца еш ют. ХIаьта цудухьа да хIара шера совхозе йоаккхача ерригача шурех дукха шура хьоанал лоха хилар бахьан долаш эшалуш хилар а. Алхха укх шера 8 бетта вачетин долал къовсталеча хана шурий хьоанал лоха хилар бахьан долаш 1200 центнер шура эшелар Грозненски шурий совхозе. Хаттар доагIа: мишта ниiседенная доахана шур хьаьна ца хилар? Цу хаттара корта а болаш жоп лац совхоза специалисташа. Цар йоах, доакъарий база эсала хилара рациона юкъе барда дукха хилари да шун бахьан. Мадарра аьлча, шурий хьоанал лоха хилара бахьан кхы тайна да. Совхозе доаркашта тIабилла болх сов дудда йа. ДукхагIча даьккъе доахан кулгашца деттача хана цхьан доярко лелабер 22 — 25 етт ба, дийнахьа кхоза доахан детташ хилча цхьан сага хала да селлара дукхача балхах лоархIаве, цудухьа шурий цхьадола дакъа (хьаьнагIдар) Iо ца доаккхаш доаллийс, хIаьта из бахьан долаш шурий хьоанал лоха хул. Цул совгIа, доахан детташ дукха ха а йоахаш, доалана са къувзаду. Шим била а массаж е а ха тоъац доаркашта. Хоаш мадарра, массаза а шура Iо ца йоахаш юхеюташ хилча, доахана шура кIезиг а ю, цун хьоанал лох а лу.

Опыт хьаьэцар а доахай машинаца деттара метод дикагIа Iомаяр а духьа Грозненски шурий совхоза директе лаьрхIад, доахан деттача установкашта болх беш бола доаркаши слесараши Черсий - Балкхарой АССР-а «Нальчикский» яхача совхозе бахийта, цига болх дика а бу, къахьегама овсарле лакхъяра хьайбай продукци дукхагIа яккхара, из яккхарга дIабода мах лохбара гIулакха хьокхамаш дика а да «Елочкеи» «Каруселли» яхача установкай.

Дог тийша хурга вай, Черсий-Балкхарой АССР-а «Нальчикский» яхача совхоза балха опыт хьаийца баьнначул тIехьагIа Грозненски шурий совхозе кулгалхошеи специалисташеи шоаш болча а цигара яр саина дика порядок оттаергхьдарах, Грозне бахача къахьегамхошта дарегIа а дика а шура дукха ергахдарах.

М. ИНАРКИЕВ,
зоотехник.

Темпаш дейна лахалуш дIадуга гуйран алат Суженски производственни управлене «Победа» яхача колхозе. Гуйран алаташта лаьрхIа 3677 гектар лаьтта кийчде дезача цига хIанздехь кийчдаьд кхо эзар гектар гергга.

Дика толаяш даьхад тракториста Локтев Дмитре, Махнов Александра, сельщикаша Звягинцев Ивана, Пушкарев Александра.

Цар дейна норма 125 — 130 процент кхоачашъю.

Сурта тIа: «Победа» колхозе гуйран алат дIадуш ба сельщикаш И. Звягинцев, А. Пушкарев.

Б. Дайсина сурт.

МАРОККО СИГЛЕН КIАЛХА

ЖУРНАЛИСТА ЗАПИСНОЙ КНИЖКА ТIАРА

□ □

Вай ханарча урбанизме белгалоайни мавританских зодчества традицеши юкъе а увш хьалдаьча, бIаргаш лазадоахаш, селла кIайча цIеной кварталаш, сомий бешамийн скверийн баьде сийнал, IажагIча, сигала бесса сийнача морача, цIеча эзарий хоза товенна кIотаргаш, цIеной шаьрача тховнаш ланкагIа айдейна хурмий гаьний къайза кортош, города цIе бесса ценаш. Мешуар яхача майдан тIара боккха сатем, королевски дворена хоа маIаоашта хьалхашкара моццагIе а йишъенича малхбоален формах дола барзкъаш а дукхаш бола гвардейцаш, хIаьта кIезига дIако оаьлча — Мехика яхача шрача города готтиген гIар-тата дукха долеи улицаш, тайп-тайпара жотт лебеши эргаш барзкъаш дукхаш дукха мах а болаш, товарех хьалйиза цун базараш — эггара къалха цу тайпара сурт дукьала отт Атлантически океана берда йисте. цунах Уэд Бу-Регрех лхеи хий хьаикеттача улиц Рабат — Марокко столица бIаргайча.

Африка эггара къилбаседа-малхбузехьа уллача Марокко цIи Iарбий меттала Магриб яхаш я, малхчубуза моттиг яха маIан да цу дешa. Вешта Магриб яхача деша-м иштта юкъедоагIаш да Iарбий мехкаш а — Марокко, Алжир, Тунис, юкъаза нарех иштта Ливи а дIатохар. Алхха географически маIан дойаш хиина Iаь из дош. Хьан оал а малагIа лоархIам болаш: оал а хьежжа, хаьлла политически маIан долаш а хул из дош. Дагадоаннаш хиина кIама а доацаш. шиъ цхьаннь болеш вар Каиро хьаллоацаш болча «Iарбий барт» цхьоагIон» идеяна духьала «Iарбий Магриба мехкий федераци» оттае гIерташ дакъадола гIозараш хилар.

Тахан Марокко дIаха ювзенна е Iарбий кхыча мехкашца. Кхойтте бIаь шу совгIа ха кьинай, 7-гIеи 8-гIеи бIаьшере екъалуча хана. ислама баьцарча байракхаш Аравера чухьийлха Iарбий завоевателий эскараш Атлантика берда йистошка кхаьча. Иkдегара Пиренешка дIа а цхоачаш шерра яржача омейядски халифата малхбузехьлоча провинце центр а хиина дIаэттар Танжер яха город. ХIаьтта хьаьыкккхача провинцена лоал де, аьнна. шиъ волынеоттушенник Тарик оттевир Iарбий войководенца Муса бен Носейра. Тарикаца дувзаденна дар Пиренейски ек гIайрахх Iарбий чуболар. Дийна ди докача хана Танжерера шаьра бIаргагора Испане берда йистош а Гибралтара (Iарбий меттала Джебель аль Тарик — «Тарика лоам») Атлантически океанера Индийски океане бодача форда тIарча боккхача новкъара англиски империализма тIеххьарча цхьан чIоагIалех чхараш.

Дукха эзараш шерашке деш кьадоагIаш дIаьхий истори долаш я Марокко. Цун йистошка шоай факторен хьаьлй финикийнаша. Греческа мифаша а дувцаш да цун лоамий довиъаш. Шоаш Танжере баьхача Спартел яхача мысерча Геракле гроте из болхаш Iаь туристаш. Древнегречески преданеша яхачох, укхаза хиннай гIорбаьнна дошо сомаш латташ хиина «Гесперида бешамаш» я. Кордашна лийина грекаш цецбоахаш, дIайийна хIамаш селла дика хулаши дIаьхийн хиннад Магриба лаьтташ. Марокке шуга гетта ра дукха хьахьокхаргъя еха древнеримски гIашлош. Турецки, португальски, испански оалала лараш йолаш я форда йистошкара городаш. XX бIаьшере болаеннача юкъе тIеххьара шоай моIамара Iарбий пачхахьалкхенаш шоайла йиъкъадIа-хьа кийцар Франсие Испанех. Цхьабакъда, алхха тиъаь иттлагIа шераш юкъекхаьчача хана мара ниэ кхачанзар французски империалистий мекха чуъарча районех чуболa.

Шоайла вIаши оагIув а болаш дахаш, къовсам лоаттабеш, къахьегаш цуккха кадаьаши пдеменаши киинад марокканска лаьтта. Укхаза вIашагIъеттасинай тайп-тайпара цивилизацеш. укхаза гIолла ихад Средиземни форд Малхбузехьарча Африкаца бувзаш дола торгови некъаш. Иккаинше Испанера лелхаьча Iарбий завоевателий тIехьенаша Андалузера хьиннай йоакха культурни тIехьале. Цудухьа а марокканский городаш селла шиъ тайпара а хоза а. Португальски испански оалал хиннача ханарча архитектурни памятникашца цхьана ийсил укхаза Iкальмате кIоергаи хьакъелерча Iарбий зодчеша хьакхелла хозаленаш а. Рабате эггара хьалха бIарг тIатташ йола таханнац хоза Хьасий гIала — юкъерча бIаьшерашка ваьхача гIоракьина волча Iарбий архитектора Абу Якуб Эль-Мансура хьаьн я. Цух цIа айкха ювзенна а Севилья башха-дикача архитектурни памятникашца.

Цхьабакъда, нагахьа саина колонизаторашa мекха чуъ лаьттув болча тайпара наькъаш дехниш хиинадале, вай ханара пефташ, аэродромаш хьалъяьхле, гIишлоний технике тIехьара гучаьннача гоалалашта цар цига европейски кварталаш йийккале, цар из дерригIа а дуккхала шоай гIулакха, шоашта болча аьттонйа доаьд, «шоеш деш дола доал цIакхха а кхоачалург мичад», яхаш, цунга дог а доахаш. Вай ханарча цивилизацех доаля беркат кIезагача нахага мара дIакховчаш хиннадац. Iарбех а берберсех а болча наьха юкъейисача 10 миллиона тIалаьттал колониальни эксплуатаце низкъала дукъ. ХIама кIаe йиш йолаш долча дерригача 8 миллион гектар лаьттах эггара толашагIа дола миллион гектар совгIа лаьтта колонизаторашa дIадаьлая. Марокке гIоале лелача хана шоана бIаргагу дизаш а хоза бешамаш а йолаш йолча французски колоний геттара чIоагIа кийчъаь кIай фермаш. БIарг макхоачча халача цар лаьттай воакъошка бахаш деш вай ханара тефника я. ХIаьта нарий уллув игIа марокканска ахаркой бахаш йола гаьнех хьалъаь герга буннаш е топпарах хьалдетта цIенолгаш. Геттара гаьнарча хиза баьхача шоай лоьша леливь эсала юртбоахама оаткалаш мара яц цу ахархоша шоай лоаданe доашача лаьттай довкъолгаш тIа балхаш деваш.

Колонизаторий а дIайийна лаьтташ юхахьадакарен аграри реформа чакхъяккхарен дешашта гонахьа тахан чIоагIа къовсам латт. Правительстве шу хьалха хоам баьб аграри хувцамаш делгеи кIезагIа кIезига колонизаторашкара лаьтташ хьадоахилгеи дIаволададара хьаьнехьа. Цхьабакъда, оппозицена хетачох, дIадахача шера цхьаккха хувцам а хиинабац, хIаьта мелхо дIадехаш дола гIулакхаш чакхоахилга Iадалаша шоашта ла а доаш юкъа а детт. «Истикляль» «Халкъий низий къаман цхьоагIон» яхача оппозиционни партеша дIадийхад оппозице хьалхашка елей кхыча мехкашкарча нaха дIаййца лаьтташ юхехьадоахилга, аграри реформа чакхйоаккхилга, шекара промышленностена национализаци елга кхыча мехкий кеп йоазон статусага юкахьожилга дувцаш йолча законопроектаска хьожаргIолаш парламента чрезвычайни сесси гулъелга. Оппозице органаша «Аль-Алам», «Маьсон африкэн» яхача газеташа правительство бекке ю сесси ца йиийта гIерташ къуаздеча гIулакхаштек цхьан законопроекташтa меттел-кхийола законопроекташ уттаярах.

Парламента заседани хилалехьа хьалха этта кьая дашха а доаьшаш. Марокко хIама кередолча гIозараштa хеттар дувцаш долча «Ля ви экономик» яхача газето аздора: «Хьокхаме да, ерригa оппозиционни партеш вIалла шек ца йовлаш Iалаьмате сихен йизан аграри реформа чакхъяккхара тIевья хьлар. Цхьабакъда, дукха а чоаламегIарча хьала тIа а правительство: цунга йиш яц аграри реформе алхха дIаккхайкарах кхоачамбаь Iе, из дIакхарийла е хьадоахаш долча лаьтташтa доал делгеш шийла ьысавица пайда эцалгеш хьалаже а Iалашне». «Монд» яхача парижски газето дукхагIа къоастач болаш дуип из дош 5-ча сентябре. 1964-ча шера Мароккона Франце дергдолча финансови новкъостала хьакхехьа франко-марокканска переговораш кила ецилга дага а доххийгаш (1963-ча шера 210 миллион франк дар из новкъостал), газето белгалдоаькхар марокканска парламенте аграри реформа хьакъехьарча дебаташкахьежжа хургъя уж переговораш, аьнна. Париже чIоагIа теркам тIадаш а уж дебаташ. яхаш белгалдоаь «Мондо», шенало йоашаш. царга хьежжа хургда переговораш ер а царех хьалула а.

Массе даькъе а долуш да колонизаторашa деча саьлах доале зулам: аракъера торгойла 35 процент кхыча мехкашкарча компанеша кара я, кхыча мехкий башкаша тIаьдожам лоаттабу мехка финансашта а экономикана а, геттара чIоагIа Iаткъаш да квалификаци йола къаман технически кадараш кхоачам боацаш хилар, хIаьта кхыча мехкий «советникашкеи специалисташтеи» «шайнача тайпара» хила безаш ба дукхача учрежденешка предприятешка болх...

ХIаьта а шоай мохк цхьа лоIаме хулга чIоагIдаран дегIадоалладаранхоайамбоахаш тIаккьуш ба марокканска халкъ.

А. СТУПАК.

Рабат, Марокко.

Исламах дола бакъдар

Советски Iаьдал оттача шерашка доккхий социальни хувцамаш хиинад Нохч - ГIалгIайче. ДIахо экономикеи культуреи дегIайоалIача новкъа я вай республика. Цу дерригнеша тешал ду ленински къаман политика сий долаш хилара. Цхьабакъда, бехказа довла йиш йоацаш дола гIалат-м хургдар боахамеи культуреи даькъе республике дахача локхийча толамашта гIехьалла къаьначох юкедиса, вай обществo коммунизмага йодаш юхатетташ дола эуламера гIулакхаш вайна бIаргагуш ца хилча.

Республика къахьегамхошта юкъе хIанз а кIезига бац дына боадовах хьаькаьста ца могаш бола нах. Цхьайолча юрташка да дына гIулакхаши тайп-тайпарча дынний тоабаши. Исламах юхедисача зуламерча гIулакхаша толамаца, къоасам лоаттабара бокъонца ха дела цунах дола бакъдараш.

МоллагIа а хьйболча дыно санна реакционни гIулакхаш мегаду исламо а.

Ислама керттера дIадехар — цаI мара вовцача дала мутIахьа хилар да. (Iарбий меттала «ислам» гIалгIай меттала даькхача «мутIахьал» да). Из ды дIахо Iомабераш шоаех «муслимаш» яха бахийнаб — «бусалбабараш», вешта аьлча «тIехьабараш».

Ислама а бусалбабарий Iаьдалий а лард я дына, политика, хадкъамта юкъера, общественни, дезаьа, сага шиъ, кхилела бусалба наьха вахара ерригa оагIонаш хьаьнокхаш дола къорIа.

Iилманна духьалара къорIа тIехIамаш къаьта гучадуш цун юкъерча вахарах далча гIулакхашца. Ислама яхачох, хувцалургйоацаш дала массайолча хаина оттаьь а дуьнаьа йиш йоацаш а я обществени порадкаш.

Эксплуататорски общество, цхьатарра бокъо ца хилар мегаду, шоай халача хьала кIаллара бойла гIорта цар йиш йоацаш дIахоьйт къорIа лаьчарга. «Дынах теша, дала мутIахьа хила аьнна да къорIа тIа, мутIахьа хила дала вайтачоаш шоаех ниэ болаш, хьалдолаш волчоаш».

Эксплуататораша яхар ца дакъаршта, бусалба дына хьехамашка да ца дийтIараштa жожагIатех дала IазаII хургда йоах къорIа: «уж жожагIата гIоргба, дунен сиганен мел йолча хана уж цу чу а бохкаргба...».

Дуне, маьча, хьайбаш, сиг хьалларах къорIа яхараш чулоацаш геттара тIехитта болаш а Iилманна духьала а да. Цо яхачунга диллача дала аьннад: «Хьахила», лаьтта, седкъий къадараш хьахиннад. ХIаьта, лаьтта шар мо герга а доацаш кIувс саина шаьра да.

Миллионаш шерашка йIаьхлуш хьаенача процессе саг хьакилар гучадаьккхача Iилмана духьала а баьнка саг дала хьахеллаb йоах ислама. Масала, къорIа тIа вордI моттиге дунц саг дала хьакхолларах наьца, укхаза къорIа шо хадлу шо дувцараш. Цхьаннахьа йоах лаьттах йьевьй саг, вокх моттиге — лоабатах, иштта наьи а.

Ислам дадалехье хилача динашкара хьайнца да ислама духхагIдола хьехамаш. Цу дынашкара ислама хьажкъеденад мархий бетта 30 дийна, гIурбанна цIий доаккхийта.

ХIара дыко хьех шиъ вар бакъ дальна ва, хIаьта кхы ды хайц бу. Кхыча дынашца моастагIал хургдолаш кхетам лу шийх тешарашта кIара дына. Сагацара сига тоазал чIоаттIа хьаккъехкай ислама тIа. Вай мехкарча наьха доттагIала, советски идеологена духьала да къорIа дунца уж хIамаш.

Цхьаболча советски наьха кхетамцара дIа ца доалаш иштта гьна а хIана доал, духьале а хIана ю дIаяхача замах юхедисараша? Эггара хьалха кхетаде дезар да бIаь, вайраш шерашка дына идеологи наха дьийха хилар. Из чуелаьй школашка искусстве, литературе гIелаа.

Цхьаболча нахе шоаш цунах тешарах а доацаш дукхьала цхьа дIадамарах леладу дына гIулакхаш. ХIана леладу ваш уж аьнна царга хьайтача укх тайпара жоп лу цар.— «Оаха оттадаь а оаха дIадоахаргдаш а дац, дахьнен даь-дахьнен уж леладаьа тхона леладар тIа а диладь». Шоаех дынах тешараш ца лоархIаш а фу дул кича хоэ ьина хетарца дына гIулакхаш лоладеш бараш а ба цара юкъе.

Цхьаболча дезалашта юкъе дына гIулакхаш хьаллоаттадераш боккхагIбараш ба. Цкъаь цар Iоткъама кIал болх цхьабола кагирхой. Масала, юрташка боккхагIбарашкара хьоккхам а вийбеш дына цIейш дезду кагирхоша, кхыметтел юкъ-юкъерча комсомольцаша а.

Цхьаболча наьха кхетамцара дынах юхедисараш дIа ца далара бахьан цхьадолча даькъе саго хIанз а Iалама низаш бокъонца нара ца дердадар да. Iалам хувцара Iалаьмате йоккхий хоталонаш лькаале а йокъал, кхыдараш саина долча Iалача низо хулийтача хIамаех бокъонца мукъадьиннадац вай. Советски наьха вахар тайна дац Iалама цIаьхха оттача ноча хьалех. НагахIa санна цу Iалама хьаламта вай вахаре дына гIулакхаш юхадийнде ца ноте а уж цIенденна дIа ца доалийташ тIехьадага-м тарлургда. ХIанз а тIехь вай республика цхьайолча юрташка йоъал эттача хана «дальлагара догIа дехаш» хул дынах тешараш. Цкъаза колхоза кулгалхоша даькъа а доацаш хул уж тайпа гIулакхаш. Иштта хIама хилар Шаьла районерча Майртуп яхача юрта. Дынах тешача 500 совгIча сага дальлагара «догIа дехаш» лаьмнаш тIа бахъа догIа-м дехаш.

Дына секташ юхадийнхалара новкъостал ду дынах юхедисарший Дынах тешараш шоай Iоткъама кIалхара ца балийта дерхIац коммунизм дына вIаши духьаленаш йоацаш вошал дола хьехам ба яхаш хьахьийнaб. Уж хьехамаш цхьана кIамаца нийса ца хилар бокъонца гуш да. Коммунизманeи дынеи юкъе вIаши дувзаьдуш цхьаккха а хIама дац. Цхьаккха дийе а цхьаьна тардургдолаш дац уж.

Юххе яхьчача, дынах юхедисарш хIана дийна хIара цхьа бахьан да — Iилман-атеистически пропаганда болх эсала лелабар. Iилман-атеистически вашнена дерттIа пропаганда яц, боагIаш бола лоархIам ца беш ют идеологически балха из учестих. Цхьаболча доккха хьакъал доацаш болча наха хет вай мехка дына социальни салаш тийда хилча, дынах юхедисарш бокъонца дIадахара мел эшараш даь хилча Iилман-атеистически пропаганда-м ца йича а хIама дацар аьнна. Коммунистически общество хьалъеш дIадодача хана дынах дисараш шоаш дIадаргда аьнна хет цара. Из нийса дац. Ды ши - шегIа дIабаргбац. 1963-ча шера КПСС ЦК июньски Пленуме шо аьча доклада тIа Л. Ф. Ильичева аьлар: «Iилмана духьалара идеологи хиларех тарра ды шиъ - шегIа дIабаргба» яхача дешах тийша наргIата хила, из иштта хургда дий аьнна хеталуш хила мегардац. Дына хьаьзача сектаньта духьала яккха еа низ бола Iилман атеистически пропаганда, наха физически, моральни ве дешi обществана духьалара гIулакхаш - маьккаи йолча дына сектай харц хIамаш гучадаха деза. Дадалийта йиш йоаш дац дына духьалара Iилман-атеистически пропаганда кIезига а локхьлийтача дына гIулакхаш юхадийндаларга лутаи хилар. Бокъда, цунца цхьана коммунистически парте геттара харцахьа лоарх дына дешаех моллагIа администрировани яр. Дынах юхедисараш дIададахара кхетамца къовсам ца лоаттабаро уж дIа ца дахарал а совгIа дынна эду, хIана аьлча дына фанатизм чIоагIъе цу гIулакхо. Дынах юхедисарашта духьала къовсам чIоагIа хьокхаш уйла ец лоаттабе безаш хьайцад В. И. Ленина. Цу къовсамо дынах тешараштa цо вай халахетараш дерано уж огIавкхулалраш доккха ве ду. Пропаганда ярех дешарех маькъашцхь лоаттабе беза из къовсам. Дынах тешарий сий доаделга, цар уйлаш Iотеiделга массаза нийса лаьрхIадац коммунистически парте. ЦIаккхъ а хилдахйта йиш йолаш дац дукхагIбола дынах тешараш — уж даькъена хьалхашкара шоай граждански декхар цIена кхоачаш а деш хьинаре болх беш бола советски нах хилар.

Берашта кагийча нахан материалистически мировоззрене нийса кхетам балара керттера дакъа дIадоац школаша. Дешархошта дунен гIулакхаш довзара йола Iилман зард лу юхханцарчен юккерчен школаша, хIаьта лакхехьарча школе чакхдоал сага материалистически мировоззрени хьакилар. Из иштта дале а материалистически мировоззрене уйланца кагирхой хьалкхебара хIанз а бокъонца уйла тIаьхийтац вай. Берий хьаькъал паргIатта догIа дара новкъарленаш ю, цар духовни вахар къийду моллагIча а тайпара дына гIулакхаша. Дынах юхедиса гIулакхаш дIадахара дукха новкъостал дергдй дика дIаоттабаьча культурно - массови балха. Клубаш, библиотекаш, кхыйола культурно-сердални учрежденеш дукхагIа болх беш хиларга хьежжа кIезигагIа хул кинаэацца улараш, хIаьта культурно-кхетама балха дерттIа йоаккхо нaеча моттигашка дынах юхедисараш дукхагIа дах. Масала, Шаьла, Назрани районашкарча юрташкеи Сунженски районерча станицашкеи геттара эсала лелабу кагийча наха юкъера культурно - кхетама болх. Цудухьа тешам е еаш дац дукхагIболча кагирхоша дына цIейш деудаш хилар... Циско никъ хоалабу хатар хулаш хилча, кюзга дох саг йиш хилча яхача дешаех хIанз а тешаш йа дукха нах. Новкъа дале а цу тайпара гIулакхаш деккхаш хина а Iаь. Дукхача моттигашка эсала лелабу культурно - кхетама болх. ХIаьта торонаш шортта я. Масала, Iилман тайп-тайпарча дешаех долча книжкай выставкаш йича бакъахьа а библиотекашка, каст-каста конференцеш е еза дешарашта дезаденнача книжкаех.

Советски наьха материалистически мировоззрени хьаьра боккхача лоархIаме а искусстве. ХIаьта укхаза а де дезаш дукха да. ДIайоалаш латтача къаьнича идеологе ю духьаленаш хьахьокхаш йола произведенеш кIезига яьэю Нохч-ГIалгIайчен яздархоша. Дынах юхедисараш толамца дIададахара лоархIамерчарех цаI да естествение - Iилман пропаганда шерагIа йоаржар. Дукха хана деха хоий да вахарца, Iаламца, обществаца хувзалуш дына кIоаргеи кхетаде халеи дола хIамаш а дувцаш дына нах Iехабеш хилар. Уж тайна кхета из деш дола дешаш кIезагагIа ме хул кIеантлургба дыно дагалаьцача харцдарех тешаш бола нах а. Iилман йизаеишта йерра пропаганда яр, къахьегамхой культурни боарам дегIабоалабар — уж да дынах юхедисарех бокъонца мукъавалара ашараш.

Дунехах, сиг хьалларах, хьайбехи лаьтта хIама хьалхадарахи йолча Iилман-лардах, атомни энергех, из вахаре гIулакхашка дIахийтарах лаьца дола популярни брошюраши статьяши эшаш йола беседаш, читкаш е еза, лекцеш еша еза бахача наха юкъе а. Боккхача пайдане а доархIамболаш а ла да дьла иштта хиннаб. цун хIасеши байрдар, ды Iилманца цхьана хIама тарлац, дынах юхедисараша къахьегамхошта дар аьнагIа ве да бокъонцa дIа а хьахадь атеистически пропаганда яр. Цунца цхьана пайда эца беза цIагIа болх бара индивидуальни методех а, дунен мегаргда дуне, вахар хьа иштта хиннад а, ейита аьлча лодугIарий деша безаш мел бола хIамаш а.

Къахьегамхошта лушy болча коммунистически кхетамах дIакъасте йиш йоаца цхьа дакъа да Iилман-атеистически пропаганда. КПСС XXII-ча съезда, парте кердача Программе, идеологически дешаьта йолча КПСС ЦК июньски Пленума сецамо чIоагIа зерко ю коммунистически уйланца советски нах хьалкхебара.

И. ШАМГИЕВ.

ОАХА ЯЗДАЬЧУН ЛАРАХ

Укх шера кхоалагIча октябре араяьннача «Сердало» газето тIа арахьийнай Урус-Мартана производственни управлене партийно-пачхьалкхен тIаьхьенаш комитета председателя А. Беталиева «Белоненам — уж зар» яха статья.

Цу тIа дувцар «Самашкинский» совхозе хьайбай лаьмнеш тоархбя Мичурина цIераха совхоза шофераш транспорта обществени гIулакх вийлагIа а дуташ, шоай гIулакха пайда эцаш хилар.

Цунах лаьца Урус-Мартана производственни управленера дошна аьлдата тIа язду: «...транспортах бовгIача тайпара пайда ца эцарах Мичурина цIерахча совхоза эзагара Дентмураева пройзводственни управлени начальникеи ноа. Русина приказех строги выговор аьй, хIаьта цу совхоза директора Дикоцкого цIоакхошта дIахайта натта транспорт пайдага могийтаргдоацийга. «Самашкинский» совхозе хьайбай лоновишнта ремонт дешагIа яй гIулакхах ду декъхьа».

«Пролетарий» яхача Новороссийски цементни заводе вIашагIйоалаш я 5-гIа технологически лини. Кердача 185 метр йIаьхей 5 метр диаметр йолча кхестача пешка автоматически управлени хургьа.

Сурта тIа: кхестача пешка корпус вIашагIйоалаш латт.

Р. Минанова сурт.

ТАСС фотохроника.

«СЕРДАЛО»
2-гIа оагI. 20 октябрь 1964 шу.

Олимпийски дневник

ТОКИО, 17 октябрь. (ТАСС-а специальни корреспондент). Вай легкоатлеташта юкъе эггара хьалха толам баьккхар 25 шу даьнна йолча Московски аспирантка Ирина Пресс. Керда дунен рекорд а оттаеш — 5.246 очок — яц котъаьлар пятиборье. Цунга шоайга хинна хьалхагIара рекорд 5.194 очок яр. Цу халача яхье бронзови медаль яьккхар а шитта советски спортсменка Европа чемпионка горьковчанка Галина Быстрова я — 4.956 очок. ШоллагIа яр англичанка М. Рэнд — 5.035 очок.

Кхалнах 400 метр бовдарах яьккхача кхаь медалах шиъ австралийски спортсменашка кхаьчар. Олимпиада чемпионка хилар Б. Катберт, дото медаль яьккхар англичанка Э. Пэккера, бронзови — Дж. Эмура.

МаIанах 200 метр бовдача котваьлар американски спортсмен Г. Карр. ШоллагIа моттиг яьккхар П. Дрэйтона (из а США-ра ва), кхоалагIа моттиг яьккхар Э. Робертса (Тринидад).

Духьалеяш а йолаш 3000 метр бовдача бронзови медаль яьккхай советски спортсмена И. Беляева. Цу дистанце эггара хьалха вар бельгиец Г. Руланте, дото медаль яьккхар англичанина М. Эррна.

Ядро кхоссара маIача наха юкъе котваьлар дунен рекордсмен американец Д. Лонг, дото медаль кхаьчар цун мехкахочунга Р. Матсонага, кхоалагIа моттиг яьккхар венгра В. Варью.

Токиона юстара уллача Токорозаве ухар укх деношка Iурра-Iурра стрелокаш-стендовикаш. Эггара шийсагIа топ кхийсар Европа чемпиона итальянца Э. Маттарелле — 198 очок. Цунна тIеххьа-тIеххьа цхьатарра результаташ а йолаш — 194 очок — финише вера кхоъ, шоллагIеи, кхоалагIеи, йиълагIеи моттигаш яхара «стопаш юхакхайсарэ». Эггара тIех кхийтача а кхета йиш йолча 25 оархкилта топ кхийтар дото медаль яьккхача рижанина П. Сениченна.

Йиъ километр гаьна велосипедаш хехкача олимпийски чемпион хилар чехословацки велосипедистах И. Даперах. Дото медаль кхаьчар итальянцага Д. Урсега, хIаьта бронзови медаль — П. Исакссонага. Трекерча яхье йоккха сенсаци хилар дунен чемпион голландец Т. Гроен эшарах.

Баскетболах ловзача лахлагIча матче дакъа лоацаш хиннача вай сборни команда лахлагIа толам баьккхар, шоашта финале бахка Iалаш а деш. Европа чемпионата шоллагIча призераца — Польша командаца ловзача хана юххьера дена чакхбаллалца инициатива шоашкахьа летайир советски баскетболисташа, счет 74 : 65 (38 : 25) а йолаш толам а баьккхар цар.

Толаме чакхбоалаш латт вай волейболисташ а. Уж текаб США командал — 3 : 0. Вай мехкараша олимпиаде баьккха биълагIа толам ба из. ХIанз дунен чемпионкашца—японкашца мара кхы ловза безац цар.

Вай команда копилке кхы цхьаькха а — хIанз-м из дошо а я — гаьна юкъейихьай Хабаровска вахаро. Олимпиада дошо призераш болча шийн мехкахошта В. Куренцовеи В. Капитоновеи тIеххьа-тIеххьа башха-дика толам баьккхар армейски штангиста Владимир Голованова. Дунен керда рекорд а оттаеш, троеборье кхоаза 487,5 килограмм хьал а айош дошо медаль яьккхай 25 шу даьннача Амурерча богатыра. Дото медаль яьккхай Мартина (475 килограмм), бронзови медаль — Палинске (167,5 килограмм).

«Дото» рапираш вай фехтовальщицашка кхаьчар. Венгре команда дIаьхьача шоллагIа моттиг цар яьккхар геттара кра къовсам а лоаттабаь. Бронзови медалаш немкаша яьхар.

СССР ши рекорд оттайир вай мехкарча нек дераша. 4х200 метр йолча эстафете шоай лоIамерча стилера цар ха 8 минути 14,5 секунди я. Хьалхарча этапе чакхваьннача москвича С. Белиц-Гейманна 2 минутах 02,1 секундах бир из никъ. Дени пхелагIа результат а йоаккхаш, 4х200 метр йолча эстафете баьккхаб советски нек дараш.

Кхалнаха 400 метр комплексни нек даре котала яьккхай США спортсменка Д. де Верона — 5 минути 14,9 секунди. 1500 метр шоай лоIамерча стиле нек деш хьалхе яьккхар австралийски нек дечо Р. Уиндле — 17 минути 1,7 секунди.

Йие сахьата хиннача бекъаца кхуссалуча яьхе дика толам баьккхар Харьковски политехнически институт чакхъьккхача 23 шу даьннача Геннадий Блиэнецова. 495 сантиметр лакха кхоссавелар из. СССР керда рекорд оттайир цо. ПхелагIа моттиг яьккхар Блиэнецова. Дошо медаль американца Ф. Хансена яьккхар — 510 сантиметр.

АртIанара толам баьккхар вай волейболисташа. СССР сборни команда котъаьлар Венгре маIача наьха командал — 3 : 0.

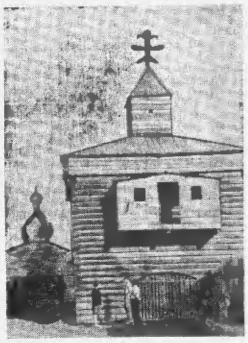

Листача тайгах вIалла а чакхвоалалургвоацаш салла хетар. Пачхалха правительства революционераш ухайтар укхаза, барсача Илима йисте. Укхаза, хургдолча сийлахь - доккхачун уйла еш Радищев чуваьллача хIанз а тIехьагIа Илимски острога башнеш.

Геологаша хьагучаьккхай Илимски гаьна йоацаш йолча Коршуновера аьшка руда доалла моттиг. Абакан–Тайшет яхача магистралкъа тIа, Иркутскерча алюминиеви заводе, Братски ГЭС-е бIаргаго тарлу Илимски тайга тIа айдеша «Сибирах аьз даьккха край ергьа вай» яха лозунг. Из дешал цхьан хана каторжни край хиннача йоккха горнообогатительни комбинат, кхы цхьаькха а къонален город Железногорск хьалъе дего хьалха доахаш дерригача мехкара баьхкача комсомольцаша.

Сурга тIа: Илимски острога башнеш. Укхаза теха ха йоаккхаш хиннав А. Н. Радищев.

М. Монова сурт.

ТАСС фотохроника.

ЦЕРГЕХ—СИЙГАШ

(ФЕЛЬЕТОН)

Тайп-тайпара хул наха юкъе нийслу къовсамаш. Тайп-тайпара хул къовсамаш къоастадара наькъаш а. Дуккхача хана дена къовсам машаре дIаберзабар тIехлоархIам хинна адамаша довнаца берзабечух. Из-м кхетадеш да, кхьметтел вай даьша а вахаш хиннад, нагахьа сесагаца къовсам баьнга моттиг хуле, цундара барт нийгIа моттиг нийсъелча кхьор а шийла дуъ, ала. Нагахьа цхьан сарахьа а кхьор шелдалар дега бохам беш хIама дале, мелла сага бохам боаккхаргба юртахошчара эгIаре? Уйла ел оаш, мелла хала да шийгахьа массане а букъ берзош хилча сага ваха? Цу тIа а баьнна къовсам бахара дийнахьа ши йоаниг мах болаш а ца хилча.

Тахан хьалхара дувлаш дац Хьалха-Мартана районерча Мартан-чу вахаш волча Баьталгиреев Исраилеи Итаев Дресеи цергех хула сийгаш. Цергех хула сийгаш эгIазвахарца уж вIашагIкьохкайича мара дувлаш дац. Цхьаккха шеко яц, вIаьла из де йоаш яаре, уж сийгаш цар вIашийн еттача шалтанах дувр хинарах, е цар увзаеш вIаший можах кусокаш йоахача хана лазаре бIаргех доахаргхиларах. Шаши баьал шоайла гоама бале а, цхьаьне вокхаш можах кусок яьккхача уголовни бехктокхаме озаргхилар кхета ца далла Iовдала а бац Баьталгиреви Итаеви. Цудухьа, хIанзалца вIаши яппараш яраьи. бIагIара хьежаралш кхы гаьна баьнийбац цар къовсам.

Кхетадеш да, хIара къовсам хорта а болаш хила безилга. Цудухьа дешараша хатта тарлу, нагIча общественни гIулакха тIадо ба цар на юкъера къовсам, халкъа юкъара хьашташ бахьан уж шоаш ца кхобеш латтача нагIа Iаьржа циск да цар на юкъе да чаккхдаьнвар? Хьалхе а дешараш дIаххетабе беза: е Баьталгиреев а, е Итаев а общественни вахара юкъе цхьаккха дакъа лоацаш бац. Цудухьа хила иег юртахой цар къовсама юкъе ца гIортар а, из къовсам латта масеехи шу дале а.

Къовсама бахьан да Баьталгиреви Итаеви ше-ше юрта молла ваха гIерташ хилар. Шиннена а хов хIана а дьнах тешаш бола нах нийслуга, цудухьа из букъа хьацар а, кулгашта шоик а йоаккхаргйоаца моттиг а шин вокххача саго къувсар. ХIаьта, шийне а цу моттигага дукха дог доахилга еце а (Мартан-чу бахаш молла воацаш а шоаш мегарг хиларах тийша баьннаб) жIалеша тIехнал даьрагIа къувс цар из моттиг. Толаш цкъа Баьталгиреевгахьа ба, тIаккха Итаевгахьа ба аьнна хеталуш а моттигаш нийслу. Миччa бесса дале а, хаинка къонагIа волча Итаев Дреса (цун 60 шу мара дац) аттагIа да ваха-ва, дьнах тешаш барашца каст-каста веттаргала. ХIаьта хаина ше воккхагIа вале а (цун 80 шу да) Баьталгиреев Исраил а вац кIалвисе туташ, ка яла туташ. Атта дарара мишта йоалийтаргьа къаваллалца не сатийса йола моттиг хIанз из вакантни хилча хIаьта а. Шийн къаьнача дегIана мел биса низ уроттабаь цо хIана из моттиг карара, ца ялийта гIерташ. Миста из шеко йолаш вац юкъара гIулакхаш къестаде а шийн бокъо хиларах. Цхьа мирцкала а цун из шеко яаре мишта золийтар цо цу юртарча Сейхадов Хьамзатага кхьча юртахочоа Умахаджиев Салаудина шин тулен ихк соми? Теша хало да, бакъда из шита да. «Горец» яхача совхозе объездчика волха ва Сейхадов Хьамзат. Цо дика кхетаду цу балха ше сакъердама ца вахийталга, гов хехка ца вахийталга. Совхоза ялат лоралелга — из да объездчика верттера декхар. Цудухьа шийн декхар кхета а деш, укх шера аьхки совхоза ялаташка бажаш лела Умахаджиев Салаудина етт совхоза отделене отар чу белвар Сейхадова. Етт—сутара хьайба долга хоъш да дукха хана дена. Цудухьа совхоза ялат даарах кхоачамхилаза болча Умахаджиев Iатто ото чура дуста а чам баьнкха хиннабар. Цунах цамогаш хилар етт. Вешта хьайбай лоро дарба а даь етт лечара баьлар. Цунца хада делаш дар деррига а, цун Iатто совхоза ялат доадарах Умахаджиевгара гIод а доаккхаш. Цо кхетам бала негар Умахаджиевна а, шитта совхоза ялат шоай хьайбашта дийнад моттача цхьанцаболча кхьча юртахошта а. Бакъда, е совхоза кулгалхошка а е юрта Совета председателага а баь цхьаккха хоаттам а боацаш, из гIулакх шийга нийцар моллала ваха гIерташа Баьталгиреева. ШарIи законах Умахаджиев Iатто дуст доар бахьан долаш Сейхадовна 25 сом гIод техар кхелахочо. Закон шийгахьа долга а, совхоза ялатий Умахаджиева Iатта ца дийнаьга а кхеталеш вола Сейхадов цкъаьбчоа гIод ца такха веинавар. Бакъда, Баьталгиреева оагIув хьалловцаш вар, из таьаш елга долаш дале а, Мартан-чурча юрта Совета председатель Хамаев. Цудухьа, моллала кандидата а, юрта Совета председатела а духьал латта низ а ца кхаьча, шийна теха гIод техкар объездчико.

Тхьовра цхьан хана молла пост дIалацара Итаев гаргагIа ва мотташ хинна цхьацца-бола Мартан-чура дьнах тешараш цу гIулакхо хIанз шерабаьнаб. Бехке воацача сагага гIод таххийта Баьталгиреева иза яхачаро цун моллала вахара цхьа очко тIатехар.

Хатта доагIа: солна эш-те къабеннача дийнахьа Баьталгиреева Исраила а, Итаев Дреса а цергех сийгаш лелхийта? ГIойле яц шоай бага йиса цергаш лорайича?

Цу хаттара а, хIаьта кхелаш ю ше яхаш Баьталгиреева советски законаш телхадара гIулакха а Хьалха-Мартан района кулгалхоша фу оал хьожаргда вай.

Ю. САРДАЛОВ.

НАЬХА КХЕТАМ ЛАКХБАРА

Городанкара дIайийкхача вай республике нах бахача моттигех эггара йоккхагIчарех а чехка дегIайоагIарех а я Шаьла района Аргун яха поселок. Укхаза я шекар доаккха завод, «Пищемаш» яха кхачан промышленноста машинаш ю завод, кхыйола промышленни предприятеш, машиннаькъа станци, «Шалинский» яха совхоз.

Юрта боахама а промышленноста а болхлой, тайп-тайпара бола халкъа боахама специалисташ бах Аргуне. Цудухьа тайп-тайпара балха говзалаш йолча наьха хьаштаца хьежжа нийсдаь да Аргунерча библиотекера литература — художественни, Iилма-технически, политически, медицински, кхыдар. Деррига книжкаш харжа атта хургдолаш тархеш тIа уроттадаь латт.

13 эзар книжка да цу чу, 20 тайпа журнал, 15 тайпа газет ейту цо. ХIанз цу чура деша книжкаш кхухьаш 2100 сонгIа саг ва.

Дика кийчъаь я А. Г. Абрамова заведующи йола библиотека дешара зал. Истолаш тIа яйа газетийи журналийи подшивкаш, хьаттеха доахк плакаташ.

Мехка а дунен тIа а хула доаргхIам бола цхьаккха хIама дитац библиотека коллективо белгала ца доаккхаш. Масала, сийлахь - воккха советски писатель Н. Островский ваь 60 шу дизараш эрсий гениальни поэт М. Лермонтов ваь 150 шу дизараш хетаяь выставкаш йир. ХIаьта 13 октябре Аргунерча № 1 йолча юкъерча школе библиотека болхлошеи школа хьехархошеи оттаяь Н. Островски «Мишта чIоагIлу болат» яхача романа турпалах Павел Корчагинах йола диспут хилар.

Поселке бахача наьха кхетам а культура а лакхъяра тIехьа библиотеко беча балха юкъе йоккха дакъа лоац юрта интеллигенце. Библиотека дешара зала заведующе А. Г. Абрамовас, № 1 йолча юкъерча школа хьехархоша А. С. Шаталовас, С. П. Клунова, Н. В. Фоменкос, поселка лоро А. П. Штокилова библиотекеи «Пищемаш» яхача заводеи «Долла хIама ца бовзи ба» яха дешарий конференция йир. Шитта «Исламах лаьца» конференция йир «Шалинский» совхоза 1-ча отделене шекара свекла кхеча болхлошта юкъе а. Цу конференце дийцар исламах ялалаш, бусалба дына дезачи денех доала ше яха а кхыдола а дешаш.

Боккха болх бу библиотеко бахача нахага книжкаш дикагIа дIакхачийтара хьакъе а. ДIа-юха кхувла шийтта книжкай передвижка я цун.

Iай болх бара а дика кийчъеннай библиотека — вдаьнена ремонт яьйнай, Iаьна кхатилла дахча денад.

Т. ЮСУПОВ.

МЕХКАРИЙ БИБЛИОТЕКАРАШ

Ши шу хьалха дар из. Галашкарча (цу хана районни) библиотеке библиотекаралла болх бе ера хIаьтта бархI класс яьккха къона гIалгIай йоI Татиева Макка. Цунна бовзанар библиотекара болх. Цхьабакъда, дукха хана дена деша книжкаш чухкхьаш, цу балхана чIоагIа безам бар цун. Хало дар хьалхарча денош а — книжкаш мишта дIаоттаде, харжа, малагIчоа малагIа книжкаш деша дала деза хацар.

...Цхьан дийнахьа Макка яхар Галашка хIаьтта хьайийла хиннача слюдяной цехе болх беча кхалнах болча. Дукха дийцар цо цига книжкаех лаьца, кхалнаха даьча дукхача хаттарашта жоп тийлар. Цига дIа-юха кхухьа библиотечка вIашагIйоллар даьрхIар цо.

Шовзткъей итт гарга кхалсаг а хIанз слюдяной цехе болх беш. ХIаьта берригаш хIана бац аьнна библиотекера книжкаш дешаш ба уж. Нагахьа салла цхьа шу хьалха шоайцига вIашагIъеллача дIа-юха кхухьача библиотечкера мара цар книжкаш дийнадеце, хIанз каст-каста бIаргаге йеш я уж библиотекера книжкаш ийца болхаш.

Тхо Галашка хиннача хана хIаьтта цу денош тишача, готтигача цIеношкара доккхача цIеношка хьачу а ена болх бе йолаеннай библиотека. Хоза хет нийсдаь книжкаш бIаргадайча — хIанз уж 14 эзар да. ДоагIача бесса вIашттIехьдаьхад укхаза плакаташ, хоза кийчъяй «Мятежный гений», «Хилла халкъа боахаме», «Нохч-ГIалгIайчен писателаш» яха стендаш. Цхьабакъда, библиотека болх тоабадарца кхоачамбеш яц Макка. ХIанз йистеьнай из сайрийнарча школе итт класс яьккха. Цун уйла я тIадоагIача шера институте деша яха. ХIаьта хIанз шийца болх беш йолча Татиева Хьавийна дика новкъост я хьехарна а я из. Библиотекарь а йолаш Хьава дешаш я сайрийнарча школе иттлагIча классе, хIаьта Макка библиотека заведующи я. Дукха да цун де дезаш, цхьабакъда, керттера декхар лерхI цо книжкаш хIара дезаче дIакхачайтар.

— Дукха хьакъег ала цу гIулакха, — йоах Маккас.

Библиотеке болх барах боалам бац мехкарий, каст-каста «Ленина никъ» яхача колхоза колхозхой болча хул уж. Цига араяхаш «Къахьегама листокаш», «Молния» яха пенгазеташ, керда газеташ деш, колхозхой дукхача хаттарашта жоаплаш тел.

Галашкарча библиотека заведующе Татиева Маккас а библиотекара Татиева Хьавас а бер пайдане болх ба.

Р. МУЦОЛЬГОВА.

ХIАРА ЦIЕННАГIА— газеташи журналаши

1965-ча шера газеташтеи журналаштеи дIаязлуга 18-ча октябре хIадолалу Советски мехка городашкеи юрташкеи.

Из хоархIамера гIулакх чакхдаккхара кийчо яра хьакъехьа ТАСС-а корреспондентага хоам бир СССР бувзамий Министерства «Союзпечать» яха кепа йоазув наха юкъе дIадоаржадара йолча Керттерча управлене начальника заместитела К. И. Постнова.

Арахийцай цхьа миллиона 850 эзари советски а доазол арахьарча а изданешта йола каталог, кхы миллиона 40 эзари хоза кийчъяь плакаташи проспекташи, аьлар ков. Постнова. Цул совнагIа, аьрххIа цу гIулакха арахийцай кинофильмаш, тхьо эзар совгIа граммофонни пластинка. ЛоархIамегIара политически, производственни, юртбоахами, художественно - литературни журналаш, хIаьне, Iилмай, технически дешаш дунеца йола изданеш яьъра пропаганда ю цар.

Центральни газеташи журналаши хьалхе мелх хаде йиш йолаш да.

«Союзпечать» отделене совнагIа, подписка еш 60 эзар гаргга городийи юртийи бувзамий отделенеш я, 180 эзар ведомственни колхозни почтальонаш ба. Цул совгIа, подписка еш йола кхоъ эзар пункт хьайийлар йоккхийча промышленни предприятешка, гIишлош хьалъеча, учрежденешка, дешара заведенешка, колхозашка, совхозашка, домоуправленешка.

Нахага гIулакх дикагIа дIанийчийтар дукха, аьлар ков. Постнова шийн къамьал чакхдоалаш, общественни хьисапе кепа йоазув дIадоаржадеш болх беш хургва цхьа миллион совгIа саг.

(ТАСС).

СПОРТ

Йистеьнай профсоюзни комсомольски кросс. Вай республикерча массайолча физкультурни коллективашка чакхъьннай из яхь. Итташ, бIаьш спортсменаш арабаьлар старте. ЧIоагIа беах баьб школай, техникумий, институтий спортивни обществаша. Из мероприяти чакхъяккхара дукха нах юкъеэзаб.

Республика ейгача атлетика кросса финале дакъа лаьцар Грозненча массайолча районий ейгача атлетика командашеи юртий районашкарча кхы командаши. Яхья финале дакъа а лаьца городерча районашта юкъе хьалхара моттиг яьккхар Заводской районо, хIаьта юртарча районашта юкъе—Наурски района командаша. Цу командашта ресспортсоюза дипломаши призаши еннай.

Редактора зам. А. А. МАКИЕВ.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

АНГЛИЙСКИ ТЕЛЕВИДЕНЕ ГIОЛЛА Г. ВИЛЬСОНА ДАЬ КЪАМАЬЛ

ЛОНДОН, 17 октябрь. (ТАСС). Укхаза телевидене гIолла къамаьл даьд Англе нердача премьер-министра лейбориста Гарольд Вильсона. Шийн къамьална цо харцдир общинаш палате цун партене гIолла кинна нах лоадам боацаш мара дукхагIа ца хиларах цунга леррттIа бокх буьургбоц, яхаш дунца хабараш.

Лейбористашта тIеньере нах лоадам боацаш мара дукхагIа ца хиларм-м, бонгалдаьнкхад Вильсона, нердача лейбористийн [illegible] правительства бола боке кхинагIа хургдац. Правительство, боггадаьнихар цо, шийн бокх дIабаргIа, хIаьта нагахьа шина из хила моттиг нийслойе, юсдемболпош дола гIулакхаш чаия а доахаргда.

• • •

Англе керда премьер-министр Гарольд Вильсон 1916-ча шера ваьв. Цо дийша чакхьяьнкхай Оксфордски университет.

Дунен шоллагIа тIом лаьттача шерашка дIавоагIевелар из парламенте поштапе гIулакх де. 1945-ча шера лейбористийн правительстве [illegible] Вильсона дукхалана [illegible] министерства секретарь хилар цунах, цхьабакъда, миста торговле министр хилар 31 шу мара данназа волча цунах, дунехьача шерашка дена ца хиннача тайпара, из бинета эггара къонагIа воло член хилар цунах.

Лейбористийн парти оппозице йоача хана даьо тIа-тIа йоаккхагIча лоархIама хулаш хьажера Гарольд Вильсон партена кулгалдара. 1954-ча шера дена парте парламентски фракце кулгалхошта юкъе хилар из, хIаьта 1964-ча шера январь бетта Хью Гайтскелл волча дена цунна парте а эггар ва.

Соаттах пхоалагIа йолча лейбористийн правительства керте эттача 48 шу мара даланза волча Гарольд Вильсона аьнаргIа премьер хиннавац Англе 1894-ча шера дена.

Фидель Кастро вахар

ГАВАНА, 16 октябрь. (ТАСС). Мух баьнна зе хиннача Пинардель-Рио провинцера бахархой дохадаь боахамаш чехка а бокъонца а юхаметтаоттадара шоай деррига низаш оарцагIдаха тIатьийхар Куба премьер-министр Фидель Кастрос. Социалистически революце единни парте провинциальни организаце кулгалхой улув а болаш Фидель Кастро самардийнахьа хилар Гуанен Мантьюан районашка. Цу районашкара дукха нах чубаха цIенош производствай гIишлош йоха а яьй, толха а яьй мино. Доакха зе даьд тхьамка плантацешта дIайийнача сомий гаьнашта.

Дукха ха йоацаш хьалъьйча Гуана гаьна йоацаш уллача Сандино яхача агрогородек Хосе Марте цIерахча оалхазарий ферм хилар премьер-министр. Массанахьа а къахьегамхошца дIаьхха къамьалаш дир Фидель Кастрос.

О. ГРОТЕВОЛА ПРАХ ЧУЙОЛА КIИЙ ДIАБОЛЛАР

БЕРЛИН, 16 октябрь. (ТАСС). Немецки болхлой класса гIорбаьнна бола дукха къовсам лоаттабераш дIабехка боахача Фридрихсфельдерча Берлински кашамашка вонкъоста Отто Гротевола прах чуйола кIий дIабеллар селхана. Цига хилар Министрий Совета председатель В. Штоф, СЕПГ ЦК Политбюро член Г. Матерн, ГДР кулгалхой бола кхыбола хентахаш. Германски Демократически Республика эггара хьалха керте латтачоа шоай тIеххьара декхар дIадаль баьхкабар эзараш берлинцаш.

Болхлой класса а дерригача немецки халкъа а гIулакхаш, немецки латта хьаллара вIашагIъеллача болхлойи ахархойи пачхалкхо бахьанце лоаттабеча къовсама Отто Гротевола деррига вахар, хьинар дIаденна хилар белгалдаьнккхар къамьал дьча В. Штофа. Министрий Совета председатель волаш, Отто Гротевола вай республика чIоагIъйара дукха хIамаш даьд, хIаьта из сийлахь гIулакх дазза дIадахьа дош а лу оаха, аьлар В. Штофа.

Лаухаммерча оал-йоаккхий машинаш еча заводе хьадаь транспортно-отвалочни тIий. ХIанз из болх беш да «Шварце Пумпе» яхача бора кIор боаккхача комбинате. Дерригача 1964 шера цу машино тIера дIайоаккхарьа 13,2 миллион тонн порода.

АДН — централбильдьа сурт.

ТУНИСА ЦIЕЙ

ТУНИС, 16 октябрь ТАСС корр. А. Макарова хоам бу:

Бизертера французски тIема база дIаяьккха шу хилар селхан торжественно даздир Тунисо. Цу дийнахьа хилара Бизерте пара Туниса президент Хабиб Бургиба, [illegible] хьалхи — Мали президент Модибо Кейта, Мавритани президент-Моктар Улд Дадда, Тунисски министраш, кхыбола официальни нах.

Туниса наргIатой кортамукхьален бахьан долаш байнача къовсам лоаттабаьрий вошал долча каше тIа а баха зизаш дехкар безача хьынаьшаш.

Iуйрийна Бизертерча Республика майдан тIа лоттигерча гарнизона торжественни парад хилар.

Кхьча мехка тIема база дIаяккхара цу дийдеш дерригача дунен машара низана из толам баккхара доакка новкъостал дар Туниса халкъо дика кхетадеш да, аьлар тха корреспондентага Бизерта губернатора заместитела Ахмед Сахнуна. Шийн наргIато бахьан лоаттабеча къовсаме тунисски халкъа массаза а хьлора Советски Союза доаза гоа новкъостали, аьлар цо. Тахан, цо Туниса экономически технически доккха гIо ду. Из цо деш дола новкъостал тха мехка къаман гIулакхаш вовзарле еш долча политически е экономически хьаданца дуноадена ца хиларах чIоагIа ваьзза да тхо советски халкъана.

США президента специальни гIонча лацар

ВАШИНГТОН, 16 октябрь. (ТАСС). Кена йоазон дешашта волча КIайча цIен вокала Джордж Риза самардийнахьа хIакхайкаир президента Л. Джонсона шийн специальни гIонча Уолтер Дженкинс отставке вахийтар. Американски информационни агентства беча хоамах «самаральни гIулакхаш лелаяара» бехке веш 7-ча октябре гер. Вашингтоне цун лаьпарна хувзадеина ца Дженкинса отставке вахар.

Дженкинс лацарна хувзан ЮПИ информационни агентства белгалдоахкх, цун цIи Бобби Бейкера гIордаьнача гIулакхаца бIехъь хилар.

Дженкинс лацарца хувзадеина американски кепа йоазоно белгалдоахкх, США президентала сенатор Барри Голдуотер харжара къовсам лоаттабеш йола республикански парти дага я президента посте демократически парте кандидат волча Линдон Джонсона дукьала Бейкера гIулакхахи Дженкинс лацарахи пайда эца.

ЛадувгIа

РАДИО:

6.30 — юрта боахама болхлошта передача (эрсий меттала) 7.10 — «Грозненский рабочий» «Комсомольское племя» газетий обзор; 8.25 — «Тха микрофона хьалхашка» яха передача (эрсий меттала); 8.35 — музыка; 8.45—«Къона тIехье» яха передача (гIалгIай меттала); 16.05—«Дунен гонахьа музыкальни никъ бара» концерт (эрсий меттала); 16.45 — «къонал» яха передача (гIалгIай меттала); 17.00 — «Къалбаседа Кавказа экономически вахар» яха радиогазета; 17.30 — керда хоамаш (эрсий меттала); 17.45 — «Нийсъ дика хиъба хьа, Хазан» яха очерк (нохчий меттала); 18.20 — керда хоамаш (нохчий меттала); 18.36 — «Халкъа эшарий» концерт.

УКВ 9.00 — «Лелари хоралахари» Андроникова беседа; 9.20—«Скрябин Александр Николаевич» яха концерт-очерк; 10.15 — «Островске эшараши, стихаши» яха передача; 10.50—Фаьлгий гIайре яха радиопостановка; 11.45—Тактакишвили «Салте» яха вокально-симфонически новелла; 19.00—Тордове «Къилбаседера нускал» яха опера; 20.55—«Iаьржа Балог» яха Илемницке дувцар; 21.15 — «Американски негрий музыка» яха концерт-очерк.

Хьажа

ТЕЛЕВИДЕНИ: 12.00—«Коммунист» яха художественни фильм; 18.25 — телевизионни кердадараш (нохчий меттала); 18.35 — «ЦхьоагIо — керда гIулакх»; 18.45 — хьехархошта лаьрхIа йола передача; 19.45 — Iилма-популярни фильм; 20.05 — английски меттала урок; 20.35 — хьажкIаш чуэцара итт ди; 20.45—телевизионни хердадараш (эрсий меттала); 20.55 — лоацаметражни фильм; 21.10 — «Гаспоран Гуара хьан сал» яха художественни фильм.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, ЦIеча фронтовикий улица, 15. Телефонаш: редактора — 2-41-23; редактора зам. — 2-07-01; бехктокхама секретара—2-45-46; партийни вахарои, промышленносте, юртбахамеи, кехатий отделий — 2-25—72; корректорске — 2-09-20.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков, 15. Телефоны: редактора — 2-41-23, зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-46; отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного и писем — 2-25-72; корректорской — 2-09-20.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революци проспект.

Типография изд-ва «Грозненский рабочий». Проспект Революции.

СФ02251. Заказ № [illegible].